

Život a dílo Profesora Viktora Trkala *v obrazech*

HLAVNÍ ŽIVOTOPISNÁ DATA

14. 8. 1888	narozen v Ostřetině u Holic	1919 - 1920	studijní pobyt u profesorů Ehrenfesta a Lorentze na univerzitě v Leidenu
1898 - 1906	středoškolská studia ve Vysokém Mýtě	1921	habilitace na Přírodovědecké fakultě University Karlovy
1906 - 1910	studium matematiky a fyziky na Filozofické fakultě české university v Praze	29. 12. 1922	jmenování mimořádným profesorem potvrzeno dekretem prezidenta republiky T. G. Masaryka
1911	doktorát filosofie na české Karlo-Ferdinandově universitě v Praze	1923	studijní pobyt u prof. J. Francka v Göttingenu
1. 7. 1914	ustanoven asistentem Ústavu pro theoretickou fysiku na Filozofické fakultě české university	1927	sňatek s RNDr. Marií Bašteckou, středoškolskou profesorkou
1914 - 1915	mobilizován na počátku války, dvakrát raněn, dostal se do ruského zajetí	1929	jmenování řádným profesorem University Karlovy
1915 - 1918	v zajetí pracoval jako asistent univerzity v Permi, kde se habilitoval 5. 11. 1918	1929	narození syna Viktora, jediného potomka
		1931	jmenován ředitelem Semináře pro theoretickou fysiku
		1936 - 1947	pověření prozatímní správou Astronomického ústavu University Karlovy
		1937 - 1938	děkanem Přírodovědecké fakulty University Karlovy
		1938 - 1939	proděkanem Přírodovědecké fakulty UK
		1945	zvolen prvním poválečným (revolučním) děkanem Přírodovědecké fakulty UK
		1945	jmenování ředitelem Ústavu pro theoretickou fysiku UK
		3. 9. 1956	zemřel v Praze

Prof. Dr. V. Trkal

Rodina

Viktor Trkal se narodil 14. srpna 1888 v Ostřetině u Holic.

Matka

Sourozenci Bohuslava a Viktor

Otec

Matka **Kateřina** (rozená Hořčíčková) (1867 - 1947) pocházela ze statku v Ostřetině a byla „industriální“ učitelkou.

Otec **Antonín Trkal** (1861 - 1949) byl venkovským učitelem, později řídícím učitelem v Pusté Rybné, Horním Jelení, Zámrsku, Domoradicích, Proseči u Skutče a nakonec ředitelem školy ve Vysokém Mýtě. Věnoval se přírodním vědám, osvětové buditelské činnosti a také hudbě - syna naučil hře na housle. Rodina udržovala styky s předními českými osobnostmi, které u nich bývaly hosty na svých putovních přednáškách.

Z šesti jejich dětí se dožili dospělosti pouze **Viktor** a jeho **mladší sestra Bohuslava** (provdaná Janovská), která se stala středoškolskou profesorkou.

Ceny udělené za řešení úloh.

Redakce „Časopisu pro pěstování matematiky a fysiky“ přisoudila těmto řešitelům ceny vypsané výborem „Jednoty českých matematiků“.

I. Ceny první.

1. *Barbořík Arnošt*, stud. VIII. tř. g. v Olomouci.
2. *Hruban Jaroslav*, stud. VIII. tř. g. v Olomouci.
3. *Kladivo Bohumil*, stud. VI. tř. I. g. v Brně.
4. *Němec Bohuslav*, stud. VIII. tř. g. na Král. Vinohradech.
5. *Papřok Josef*, stud. VIII. tř. g. v Místku.
6. *Rychlíková Jana* v Praze-II.
7. *Seifert Mil.*, stud. VII. tř. r. v Karlíně.
8. *Tykal Viktor*, stud. VII. tř. g. ve Vys. Mýtě.
9. *Žáček Augustin*, stud. g. v Budějovicích.
10. *Živanský Vladimír*, stud. VIb. tř. I. g. v Brně.

II. Ceny druhé.

1. *Babor Josef*, stud. VII. tř. r. v Písku.
2. *Beck Emil*, stud. VIII. tř. g. v Olomouci.
3. *Janoušek Jan*, stud. VIII. tř. g. ve Strážnici.
4. *Kofránek Karel*, stud. VIII. tř. g. v Třebíči.
5. *Kratochvíl Antonín*, stud. VII. tř. r. v Praze-III.
6. *Křížek Josef Tom.*, stud. VI. tř. r. v Hoře Kutné.
7. *Kučera Rudolf*, stud. VII. tř. r. v Hoře Kutné.
8. *Míchal Bohumil*, stud. VII. tř. r. v Novém Městě n. M.
9. *Pík Otto*, stud. V. tř. g. v Hradci Králové.
10. *Raus František*, stud. gymn. v Pelhřimově.
11. *Simandl Václav*, stud. VII. tř. g. v Ml. Boleslavi.
12. *Snížek Bohumil*, stud. VII. tř. r. v Hoře Kutné.
13. *Stempel Bohuslav*, stud. r. v Praze-II.

14. *Šejna Josef*, stud. VII. tř. r. v Č. Budějovicích.
15. *Viklický Jan*, stud. VIII. tř. g. v Třebíči.

III. Ceny třetí.

1. *Bartůnek Arnošt*, stud. VII. tř. g. v Olomouci.
2. *Čapek František*, stud. VII. tř. g. ve Valašském Meziříčí.
3. *Čech Břetislav*, stud. VI. tř. r. v Novém Městě.
4. *Čihalík Emilian*, stud. VI. tř. r. v Hodoníně.
5. *Doležel Václav*, stud. VI. tř. I. g. v Brně.
6. *Haklová Vlasta*, stud. V. tř. g. ve Slaném.
7. *Hraše Josef*, stud. VI. tř. g. v Praze-III.
8. *Hruška Václav*, stud. VI. tř. r. na Král. Vinohradech.
9. *Klier Eman.*, stud. VII. tř. r. v Plzni.
10. *Paradeiser Ludvík*, stud. VII. tř. r. v Hodoníně.
11. *Regentík Miroš*, stud. VIIIa. tř. g. v Kroměříži.
12. *Schubert Mil.*, stud. V. tř. r. na Žižkově.
13. *Sedlo Jindřich*, stud. VI. tř. r. v Plzni.
14. *Sova Eman.*, stud. VI. tř. r. v Kutné Hoře.
15. *Sova František*, stud. VII. tř. g. ve Val. Meziříčí.
16. *Spáčil Josef*, stud. VII. tř. g. v Olomouci.
17. *Šprinc Antonín*, stud. VII. tř. g. v Olomouci.
18. *Šrom Josef*, stud. VIb. tř. r. v Kroměříži.
19. *Veber Bohumil*, stud. VIII. tř. g. v Kolíně.
20. *Zelený Jan*, stud. VI. tř. r. v Novém Městě.

Viktor začal chodit do školy v Domoradicích a již po čtvrté třídě (v 10 letech) složil přijímací zkoušky na **klasické gymnázium ve Vysokém Mýtě**.

Zde si oblíbil matematiku a zapojil se do řešení soutěžních matematických úloh uveřejňovaných v Časopise pro pěstování matematiky a fysiky vydávaného Jednotou českých matematiků. V roce 1905, jako septimán, získal v této soutěži první místo (spolu s pozdějším prof. experimentální fyziky A. Žáčkem).

Studia univerzitní

Dne 22. 6. 1906 složil **maturitu** s vyznamenáním a poznámkou „Vědomosti sahají nad úkol gymnasia“.

Na podzim 1906 se zapsal na **studium matematiky a fyziky na Filozofické fakultě české university Karlo-Ferdinandovy v Praze**. Jeho učitelé matematiky byli Sobotka, Bydžovský a zejména prof. Petr, z fyziky pak Strouhal, Kučera, Kolářek a Závíška.

Seznam přednášek, které studující slyšeti mají.

Předmět slovně, jak ohlášen jest	Kolik hodin týdně	Jméno docenta	Vlastnoruční podpis studujícího
O algebraickém řešení rovnic	3	M. prof. Dr. Petr	
O theorii forem	2		
Opisování v mathem. prosemináři	1	R. prof. Dr. Sobotka	
Uvod do projektivní geometrie (publie)	1	R. prof. Dr. Kolářek	
Hydrostatika a kapilarita (publie)	1	S. docent Dr. Kučera	
Základové praktické fyziky. Část I.	2	R. prof. Dr. Strouhal	
Vývoj theorie pedagogických v 19. st.	3	R. prof. Dr. Závíška	
Zdravotnická ve školách (publie)	2	R. prof. Dr. Kabrhel	
			<p>109 10.50</p> <p>12 10</p> <p>13 1</p> <hr/> <p>21.50.</p>

↑ Předměty, které si V. Trkal zapsal v prvním semestru. [Archiv Univerzity Karlovy]
→ Domovský list obce Proseč z r. 1908.

← Od r. 1908 probíhala výuka v nové budově Fyzikálního ústavu u Karlova. [Archiv MFF UK]

Země: Království České. Politický okres: Vys. Mytlo

Číslo 57.

List domovský,

jímžto obec Proseč potvrzuje, že

jméno Viktor Eugen Trkal

zaměstnání filozof

věk narozen dne 14 srpna 1888

stav svobodný

má v této obci právo domovské.

Z obce Proseč dne 14 listopadu 1908

Vlastnoruční podpis toho, komu se list vydá:

Viktor Trkal

Jménem obce:

 Jan Fělch starosta
K. Vank, radní

Na skladě v knihtiskárně M. Brzek v Chotěboři.

Doktorát

Druhou **státní závěrečnou zkoušku** učitelské způsobilosti pro vyšší gymnázia z matematiky a fyziky složil Viktor Trkal 15. 12. 1910.

Po předepsaném zkušebním roce na reálce v Praze VII získal doktorát na základě obhajoby **disertační práce** „O problému Dirichletově a Neumannově s hlediska rovnic integrálních”.

POKLÁDÁM SI ZA ČEST OZNÁMITI, ŽE JSEM
BYL DNE 22. ČERVENCE 1911 NA Č. K. ČESKÉ
UNIVERSITĚ KARLO-FERDINANDOVĚ VEŘEJNĚ
PROHLÁŠEN DOKTOREM FILOSOFIE ::
V PROSEČI U SKUTČE, 24. ČERVENCE 1911

PHDR. VIKTOR TRKAL

ZA MILÝ PROJEV BLAHOPŘÁNÍ
U PŘÍLEŽITOSTI MÉ PROMOCE
VZDÁVÁM UPŘÍMNÝ DÍK

PHDR. VIKTOR TRKAL

Dissertace.

O problému
Dirichletově a Neumannově
s hlediska
rovníc integrálních.

Viktor Trkal.

č. 620.

Jmenování asistentem prof. Závišky

Od 1. října 1911 do 30. září 1912 si V. Trkal odbyl jako „jednorozční dobrovolník“ **vojenskou službu povinnou pro odvedence s maturitou**, během níž složil důstojnickou zkoušku.

Poté působil jako **suplující učitel na Československé obchodní akademii v Praze Resslově ulici**. Tam se také seznámil s budoucím prezidentem Dr. **Edvardem Benešem**, který tehdy působil jako středoškolský profesor.

Dr. Trkal ovšem toužil věnovat se teoretické fyzice. Tento zájem v něm zřejmě vzbudili profesori teoretické fyziky F. Kolářek a jeho nástupce F. Záviška. Ten si Trkala oblíbil a nakonec prosadil jeho **jmenování asistentem od 1. července 1914** na dva roky.

Bohužel krátce nato vypukla **první světová válka** a Viktor Trkal musel narukovat.

Prof. Dr. F. Záviška
(1879-1945)

Filosofická fakulta c. k. české university v Praze.

Čís. 2416

V Praze, dne 27/6 1914.

Ustanovení asistentem.

Usnesení professorského sboru ze dne 18. června 1914

Ústav (seminář) pro theoretickou fyziku

Jméno Dr. Viktor Trkal

ustanoven na dobu od 1/7 1914 - 30/6 1916

dle § 1. nebo dle § 2. (nemá-li stát. občanství rak. nebo náležité kvalifikace).

Náležející remunerace roční 1700 K

Dosavadní nepřerušená doba assistentská od 1/7 1914

~~a níž dle § 2. od~~

dle § 1. od 1/7 1914.

Základní pravidelná remunerace vyplácí se mu od 1/7 1914.

Svoboden, nebo ženat. dosavadní asistent Dr. F. Trkal.

Záviškovi, jež byl jmenován minist. předsedou, za dobu
byla remunerace asistentova u nás od dubna 1914 (inkluzí c. 4. měs. 20. srpna 1914
c. 11. 1913/3, m. č. 107. 222.

C. k. místodržitelství království Českého

v Praze,

se žádostí, aby poukázalo k výplatě asistentovi remuneraci svrchu řečenou.

Oldřich Nýr
t. č. děkan.

Kadet Trkal

Vyhlášení války v r.1914 zastihlo mne v mořských lázních na ostrově Krku, kde jsem ve společnosti pana prof.Závišky s jeho chotí, prof. Bidla, prof. Krále hledal úlevu v prožlukté nemoci známé pod jménem ischias. Nebudu Vám líčiti pocity, s jakými jsme očekávali, co se bude dále dít. Prožili jsme to všichni a chováme ty dojmy ještě v příliš živé paměti. Musil jsem jako záložní důstojník na vojnu bojovat po boku s Německem, pomáhat kopat jámu svému národu. Už tehda jsem pomýšlel na to neposlechnouti, avšak tehda nezbylo nic jiného než se podříditi. Byl jsem v listopadu raněn, léčil jsem se v Praze a na venkově a počátkem ledna 1915 jsem musel opět do pole. A tehda jsem se rozhodl dále na této straně ruské fronty více nebojovati. Než však jsem mohl svůj úmysl uskutečniti, byl jsem podruhé raněn a upadl jsem do zajetí v první jarní den 1915. Léčil jsem se v nemocnicích v Moskvě a v Tambově a po uzdravení byl jsem v různých táborech.

Ukázka ze stručných válečných vzpomínek Viktora Trkala.

Ostřihom

10. Marschkomp.

Dr Viktor Trkal,
 Assistent d. böhm. Universität in Prag,
 d. z. Kadett i. d. Res., Inf. Reg. 26, 10. Marschkomp.
 19¹⁸/₉. 14

Lt. Dr. Margreiter (Zellam See) Lt. Hammer (Mar. Lázni) Lt. Berger (Litoměřice) Kdt. Dr. Trkal

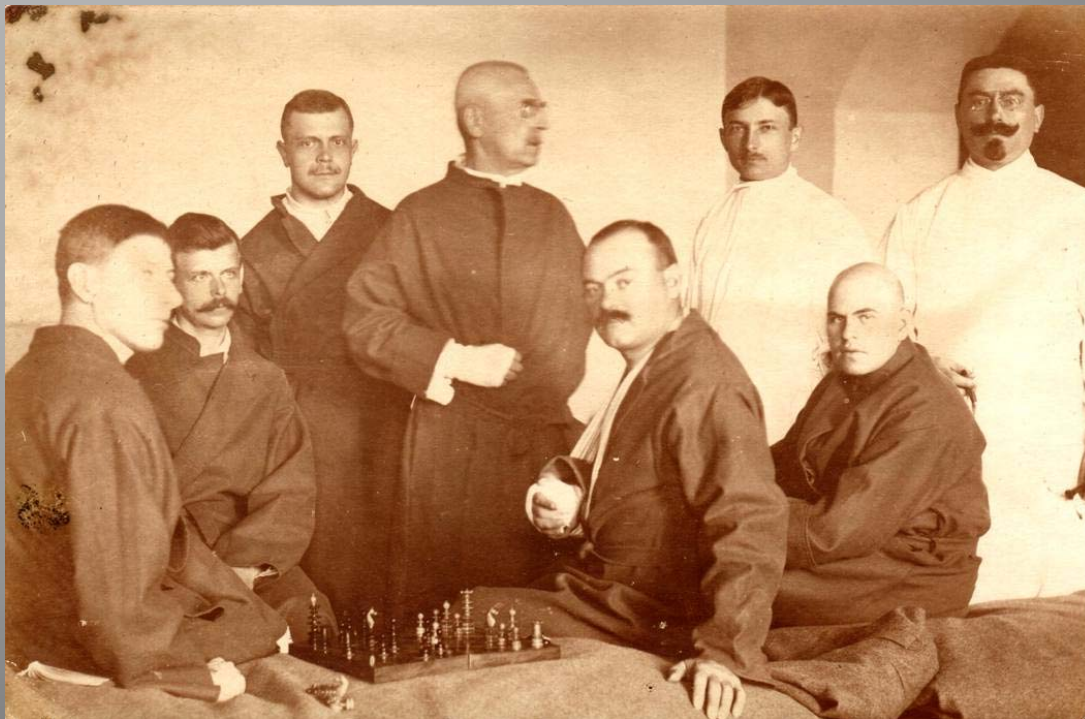
Skupinový obrázek
 symbolizující českoněmecké obrátení
 drahým svým rodičům
 i sestřičce
 věnuje na památku

vděčný syn a příštiný bratr
 Viktor.

Ostřihom, 18. 19. 1914.

Zranění, zajetí ...

V lazaretu

přeložen do tábora ve vesnici Věchné Mully, asi 9 km vzdálené od Permi, gubernského města na Urale. Ruští velitelé tohoto tábora naši věci nebyli nakloněni. Dopsal jsem tehdy nyn. ministru zahraničních záležitostí Dr. Benešovi, býv. svému kolegovi z Česk. Akademie Obchodní, do Paříže lístkem, kde jsem opatrně kvůli cenzuře prosil jej o radu a příspěví. Chtěl jsem se dostat do Francie. Ale dlouho nedorazila žádná odpověď. Začal jsem se pilně zabývat se ruštinou a pomýšlel jsem nějakým způsobem dostat se na nějaké zaměstnání, abych se z uvedeného tábora vysvobodil. Ale to bylo těžko něco vymyslet. Nikoho v Rusku jsem neznal a rusky jsem téměř nic ještě neuměl. Obrátil jsem se lístkem podaným v bídné ruštině na profesora Chvolsova, o němž jsem věděl pouze tolik, že jest anebo byl v Petrohradě na universitě. Také jsem nevěděl, je-li živ anebo zemřel-li již. Lístek šťastně došel a mojí prosbě prof. Chv. ochotně vyhověl. Prosil jsem jej totiž, aby mi dal nějaké informace o ruské vědě, vědeckých ústavech a vědecké literatuře ruské. Prof. Chvolson poslal mi též separáty všech svých prací a několik knih a dal mi ty nejnutnější informace. Kromě toho podařilo se mi nakoupiti trochu knih vědeckých, které jsem stále doplňoval a tak kromě ruštiny zabýval jsem se fyzikou, ovšem jen theoreticky.

Ukázka ze stručných válečných vzpomínek Viktora Trkala.

Válečná situace na ústavu v Praze

Dopis prof. Závíšky ze dne 14. 6. 1916, kde žádá o dočasné nastoupení dr. Teigeho na místo raněného a zajatého dr. Trkala.

Slavný sbore professorský !

Podepsaný navrhuje, aby byl assistentem ústavu pro theoretickou fysiku jmenován p.dr.Karel Teige a to na tu dobu, než se nynější assistent ústavu, p.dr.Viktroe Trkal, který byl assistentem ustanoven až do konce června 1916, který však při vykonávání své povinnosti vojenské byl raněn a zajat, ze zajetí vrátí, nejdéle však na dvě léta, ~~tedy do konce června 1918.~~ *od 1/2 1916 - 30/9 1918.*

Svůj návrh odůvodňuje podepsaný takto: Z personálu ústavu nastoupilo vojenskou službu hned na počátku války assistant a mechanik, takže v ústavu zůstal jen ředitel a výpom.sluha. Podepsaný s počátku konal všechny práce v ústavu, jakož i některá cvičení s posluchači, jichž počet nikdy neklesl pod 30, sám; když však poznal že síly jeho na to nestačí, vzal si na výpomoc p.K.Teigeho, který vykonával práce v ústavě dobrovolně a bezplatně. Když nyní podepsaný bezpečně zjistil-na základě vlastních dopisů dra.Trkala-že je dr.Trkal zajat, není tedy naděje, že by se vrátil v brzké době, navrhuje, aby místo assistentské, při ústavu pro theoretickou fysiku systemisované a dnem 1.července 1916 uprázdněné, bylo svěřeno dr.K.Teigemu, neboť nelze od něj žádati, aby konal práce v ústavu i nadále bezplatně. Poněvadž však na druhé straně podepsaný nechce, aby se dr.Trkalovi, který upadl do ruského zajetí byl raněn, stala křivda, navrhuje, aby ono místo bylo dr.K.Teigemu svěřeno jen do té doby, než se dr.Trkal ze zajetí vrátí.

Dobová fotografie budovy u Karlova 3, kde byl umístěn Ústav pro theoretickou fysiku. [oba dokumenty: Archiv Univerzity Karlovy]

Asistentem Univerzity v Permi

Univerzita v Permi

Tedy byl jsem zaměstnán u prof. Dobiáše a pomáhal jsem zařizovati ústav. Předně bylo třeba pomýšleti na úpravu místnosti. Milionář Meškov dal k dispozici pro universitu svůj obrovský nově postavený dům a ještě 4 domy jiné a uvolnil se na vlastní náklad provésti adaptaci a 12 let poskytnouti bezplatně budovy k účelům universitním. Do 12 let měla totiž státi už nová universita ...

Za vedení universitního architekta kreslil jsem plány adaptace ústavu, jenž obsahoval posluchárnu na 300 lidí, přípravnu, kabinety 2 profesorů, pracovny 3 asistentů, 2 velké síně a 1 menší pro praktikum, místnost pro akumulátory, místnost pro dynamu, 5 laboratoří, 2 zařízené chodby a 1 síň pro sbírky, knihovnu a kancelář ústavu a mechanickou dílnu. K adaptaci bylo přikročeno hned po mém příchodu do Permi a v létě 1917 byla dokončena. Kromě toho zařizovali jsme dílnu. ...

Ukázky ze stručných válečných vzpomínek Viktora Trkala.

... A tu najednou v posledních dnech února 1916 obdržel jsem příkaz odebrati se v průvodu ruského vojáka ovšem do Permi na universitu v r. 1916 zařízenou, abych pomáhal při zařizení fyzikálního ústavu universitního. Překvapilo mne povolání velmi, neboť prof. Chvolson mi v tom nic nepsal. Vzpomínám na pocity radosti, kdy zmizel voják, který mne střežil a já jsem byl svoboden. Dostal jsem byt s matím v jedné prázdné laboratoři a musil jsem podepsati prohlášení že bez dovolení rektora nemám být, t. j. že neuteku. A kam bych byl utíkal.

... universita byla zřízena za carské vlády a já jsem se dostal na universitu také ještě za carské vlády. A sice: Prof. Dobiáš byl kom. do Petrohradu jako zástupce univ. a tu navštívil Ch., který se mu zmínil o mě. Několik dní po svém příchodu do Permi vypukla revoluce.

Копія.

ПЕРМСКІЙ
Уѣздный Вринскій
Начальникъ.
По части строевой.
28 февраля 1917 г.
№ 16457.
г. Пермь.

Директору Пермскаго Отдѣленія
Петроградскаго Университета.

При семъ препровождаю въ Ваше распоряженіе военноплѣннаго офицера Виктора Тркала для участія въ работахъ по организаціи физическаго лабораторіи.

ОСНОВАНІЕ: предписаніе Начальника Пермской мѣстной бригады отъ 26 сего февраля за № 4874.

За Воинскаго Начальника Подпоручикъ / подпись /
Дѣлопроизводитель / подпись /

Profesor O. D. Chvolson

Orest Danilovič Chvolson (1852-1934) profesor fyziky na univerzitě v Petrohradu. Jeho životním dílem byl několikasvazkový *Kurs fyziky*, který vyšel v mnoha vydáních také německy a francouzsky.

Профессора и преподаватели Петроградского университета (1915 г.)

Сидят (слева направо): К. К. Баумгарт, Д. С. Рождественский, В. В. Лермантов, Н. А. Булгаков, О. Д. Хвольсон, А. Ф. Иоффе, М. М. Глаголев, Г. Г. Вейхардт.

Стоят (слева направо): А. П. Афанасьев, И. И. Портнягин, С. А. Боровик, Т. М. Глаголев, К. Ф. Неструх, Ф. Я. Гульбис, С. М. Горленко, С. И. Златицкий, Л. В. Мысовский, Н. А. Нарышкин, А. В. Улиговский, П. И. Лукирский, Н. А. Юрьев, И. Филиппов, Шалауров, Н. И. Добронравов, А. А. Лебедев

Pedagogický sbor univerzity v Petrohradu r. 1915, prof. Chvolson (s hůlkou) sedí v první řadě uprostřed nalevo od A. F. Joffeho.

Korespondence s prof. Chvolsonem

Obálka a tři strany dopisu psaného prof. Chvolsonem
8. 3. 1917 a adresovaného dr. Trkalovi do Permi.

Пермь, 8 III 1917.

Глубокоуважаемый
Виктор Антонович!

И у меня почти слова, подобно выра-
зить, какъ меня обрадовало Ваше
письмо отъ 1 II 1917; я его читаю
самъ, читаю жене, дочерямъ и
внукамъ и все искренно радовался,
многие Ваши привѣты и пожелан-
ия пошло утѣха въ Вашей новой
деятельности. Дай Богъ, подобно
проф. А. А. Добряну быть Вамъ дово-
ленъ. Передайте ему мой сердечный
привѣтъ. Крѣпко надеюсь, что до
оттуда на родину Вы подвигаете
въ Петроградъ и завершите наше
случайное, заочное знакомство, лич-
ный свиданіе.
Я получилъ также Ваше письмо

отъ 9 I 1917, но не отвѣчать, такъ
какъ ждалъ рѣшенія Вашей судьбы.
У меня былъ проф. А. А. Добряну
и я думалъ, что онъ согласенъ
принять Васъ къ себѣ. После этого
я ему еще разъ писалъ въ Пермь
про Васъ и получилъ отъ него
отвѣтъ, изъ котораго я узналъ,
какъ усилена отъ за Васъ ста-
реется. Вотъ я и ждалъ резуль-
тата. Оригиналъно, что дни Ва-
шего освобожденія какъ разъ
совпали со днями нашего освобожденія.
Изъ Вашего письма я узналъ, что Вы
музыкантъ; на какомъ инструмен-
тѣ Вы играете? У меня внучка,
15-ти лѣтъ, замѣчательный компо-
зиторъ; уже давно пишется теорія
композицій.
Надеюсь, что Васъ удастся скоро

устроиться въ Пермь относительно
политическа и т.д., что очень важно,
а въ настоящее время не легко.
„Превосходительство“ дальнѣе не упо-
требляется.

Вы получили все мои письма и не
одно не затеряно. Я въ удоволь-
ствіе дѣлалъ съ г. Шанинымъ
и далъ ему свои сочиненія, какіе могъ.
Спасибо за добрыя пожеланія. Къ со-
жалѣнію мое здоровье за последнее
время значительно ухудшилось.
Вы и въ стихотвореніи дѣлаете боль-
шіе утѣхи, но ошибокъ, встанави-
ше много. Въ Пермь Васъ съо-
бщенью поможено говорить по-
русски и, если найдется время,
много читать.

Искренно Васъ преданный
О. Хвольсонъ.

Habilitace

Habilitační práce dr. Trkala pojednává o teplotě posuvného kontaktu při zapnutí elektrického proudu. Posudek vypracovali A. Friedmann a G. Weichardt. Práce byla publikována v Časopise fyzikálně-matematické společnosti při univerzitě v Permi roku 1918. Habilitace byla udělena 5. 11. 1918.

Závěr posudku na habilitační práci v originále a v překladu →

↓ Titulní stránka první Trkalovy tištěné práce.

О температурѣ скользящаго контакта при включеніи электрическаго тока.

В. Тркаль.

Въ настоящей статьѣ я дѣлаю попытку теоретически опредѣлить температуру скользящаго контакта при включеніи электрическаго тока. Точное рѣшеніе этой задачи является, если не вовсе невозможнымъ, то вѣстакі очень труднымъ въ силу слѣдующихъ причинъ:

1) точные законы охлажденія нагрѣтаго металла въ воздухѣ, его окружающемъ, не совсемъ извѣстны,

2) мы пока не имѣемъ никакихъ, вполнѣ удовлетворительныхъ изслѣдованій о, такъ называемомъ, контактномъ сопротивленіи.

Освѣтитъ съ физической точки зрѣнія эти два вопроса и попытаются, когда-нибудь въ будущемъ. Цѣль же настоящей статьи — вычислить температуру скользящаго контакта въ первомъ приближеніи.

I.

Представимъ себѣ, что электрическій токъ течетъ черезъ два противолежащихъ, безконечно длинныхъ и очень тонкихъ стержня, которые касаются другъ друга своими плоскими поверхностями. Мы намерены изслѣдовать случай, когда электрическій токъ включается такимъ образомъ, что плоскость одного стержня скользитъ по плоскости другого.

Электродвижущую силу постояннаго тока, который течетъ черезъ оба стержня, назовемъ E , а сопротивление системы W . На соприкасающихся плоскостяхъ обоихъ стержней образуется еще одно особое сопротивление, т. наз. контактное сопротивление R . Въ нашемъ случаѣ оно является функцией отъ времени. Это контактное сопротивление, какъ показываютъ наблю-

енію высшесуденнаго, мы до сихъ поръ признаемъ, что В. В. Тркаль въ настоящей работѣ весьма значительнѣе продвинулъ рѣшеніе вопроса, вѣрнее рѣш. технич. и интереснаго съ математической стороны, при чемъ онъ пошелъ по пути, которымъ до сихъ поръ все еще мало воспользовались. Поэтому мы просимъ факультетъ допустить В. В. Тркаля до записки его работъ „про venia legendi“, такъ какъ въ лицѣ его имѣемъ ученаго, самостоятельнѣе способнаго разрабатывать весьма сложные вопросы.

Подписали профессора А. Фридманъ
Г. Вейхардтъ

18 октября 1918 г.
г. Пермь.

С подлиннымъ верно:
Деканъ факультета А. А. Соколовъ.

musíme doznati, že P. A. Trkal v přítomné práci posunul velmi značně řešení daného problému vpřed, problému důležitého pro techniku a zejména pro matematické stránce, při čemž kráčil cestou, již dosud šli jen málokterí. Proto prosíme fakultu, aby připustila P. A. Trkala k obhajobě jeho disertace „pro venia legendi“, počínaje u jeho osobě máme vědeckou sílu, jež může samostatně pracovat na velmi složitých problémech.

Perm (na Uralu) 18. října 1918.

Podpsali profesori:

L. S.

A. Friedmann.
G. Weichardt.

Návrat domů

V Permi dočkal jsem se té radostné chvíle, snad nejradostnější v životě, že byla prohlášena naše samostatnost 28. října 1918. Táhlo mne ke domů, ale nemohl jsem hned odjet a pak jsem mohl ještě nějaký čas v Permi zůstat (aspoň do konce šk. r. 1918/19), ale obdržel jsem z mimořádného úřadu pro potírání protirevoluce upozornění, nezmizím-li do vánoc z Permi, že nejsem životem jist. Je přirozené, že jsem nečekal; po úvaze s prof. Friedmannem vzal jsem si komandírku do Petrohradu. Navštívil jsem prof. Chv. v Petrohradě, abych mu poděkoval za vzácnou ochotu a pomoc.

Domů dorazil V. Trkal koncem ledna 1919 a 1. února nastoupil na "své" asistentké místo v Ústavu pro theoretickou fysiku.

Svou činnost za války musel zřejmě Trkal dokládat a díky tomu se zachovala řada opisů, např. jeho korespondence s dr. E. Benešem. ↓

Ukázka ze stručných válečných vzpomínek Viktora Trkala.

Opis.

Correspondance des prisonniers de guerre.

Carte postale.

Paris 7^e
18, rue Bonaparte

Monsieur,

Je vous remercie de votre aimable souvenir et si vous avez quel que conseil à me demander, je mettiens à votre disposition.

Veuillez agréer, Monsieur, mes sincères salutations

Dr. Edward Benes

Russie

Perm

E. B. B.

Др. Виктора Тркала

лейтенант - авиат. м. м. м. м. м.

Пермь - Берислав Мусави

Československá divize
z Francie.

Generální štáb.

Opis.

Praxe, dne 1. března 1919.

Stvrzuji, že Dr. Trkal Viktor přispíval na sbírky konané ve prospěch čs. vojska v Rusku, když se nacházel v zaj. táboře "Frohni" Mullu u Permi.

Razítka:
Československá divize z Francie.
"Velikobití."

uj. Kratochvíl, poručík
československé div. z Francie.

Na základě prohlášení p. por. Kratochvíla a na základě vlastní osobní mne známého dra Trkala potvrzuji, že p. Dr. V. Trkal konal svou povinnost k našemu záchrannému hnutí revolučnímu a že jeho nepřítavné okolnosti zavinily, že nemohl vstoupiti do čs. legie.

Praha, 8/3.19.

P. Marka,

odstrany samé vyhotovený opis souhlas
deslovně s prvopisemarchovym
opatřeným kolk. -1 za- K- h

Pobyt v Leidenu

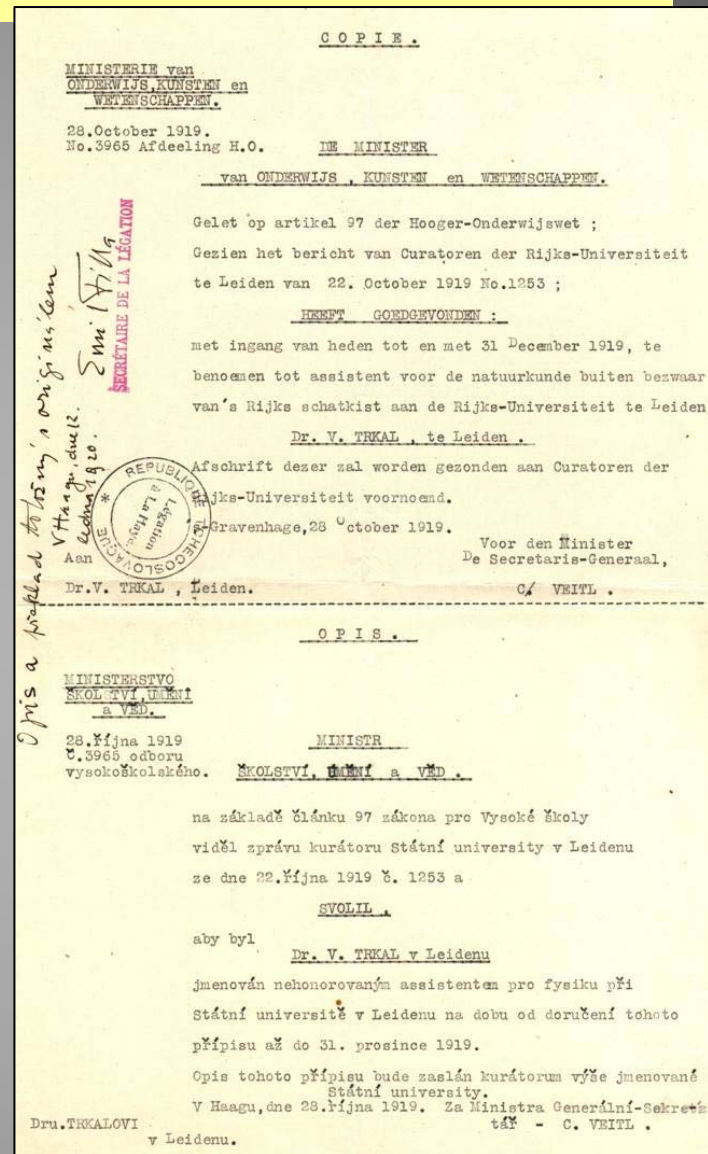
V roce 1919 si Dr. Trkal vyjednal roční pobyt u profesora Paula Ehrenfesta na univerzitě v Leidenu. Tím se dostal do velmi inspirujícího prostředí, kde se tvořily základy moderní fyziky. Za Ehrenfestem sem zajížděly největší osobnosti tehdejší vědy, zejména Albert Einstein, který zde často přednášel a muzicíroval s Ehrenfestem.

← Studentské potvrzení V. Trkala z Leidenu.

Souhlas holandského ministerstva se jmenováním Dr. Trkala nehonoraným asistentem. →

Albert Einstein s P. Ehrenfestem a jeho spolupracovníky a žáky v Leidenu. ↓ [AIP Visual Archives]

Profesor Paul Ehrenfest

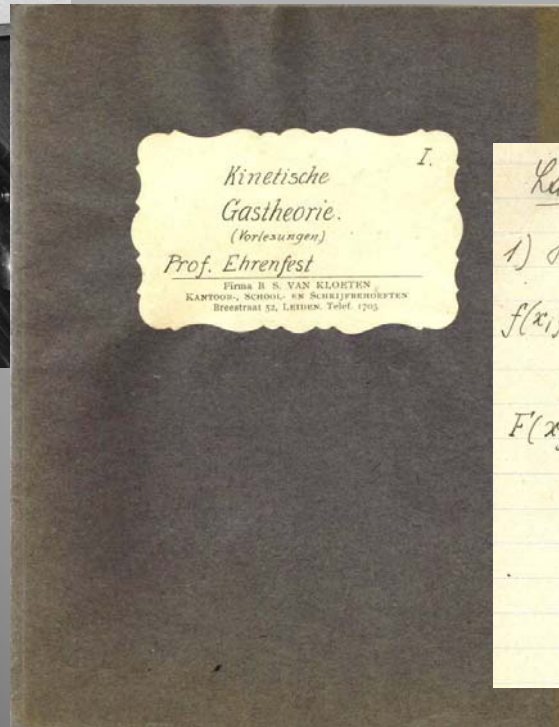

↑ Profesor Paul Ehrenfest v Leidenu.
[fotografie z AIP Emilio Segre Visual Archives]

Trkalovy holandsky psané poznámky z Ehrenfestových přednášek. →

Paul Ehrenfest (1880-1933), působil od roku 1912 jako profesor na univerzitě v Leidenu.

„Ehrenfest se zabýval se zvláštní láskou zejména moderní fyzikou; znal výborně teorii relativnosti, avšak hlavně přilnul k teorii kvant, v níž jeho práce mají čestné místo (na př. adiabatická hypotese v teorii kvant nebo t. zv. Ehrenfestův theorem o šíření vlnového klubka). Učitel byl výborný, jak jsem sám poznal v letech 1919/20, kdy jsem u něho studoval; z diskusí s ním vznikla r. 1920 na jeho popud naše společná práce o entropické konstantě víceatomových plynů. Spolupracoval s různými fyziky i nejzvučnějších jmen (jako na př. Kamerlingh Onnes, Einstein, Uhlenbeck, Rutgers a j.) ... Jako člověk získal si dobrotou svého srdce a ochotou pomoci dobré věci ve svých spolupracovnících a žácích věrné přátele. Sám vděčím Ehrenfestovi za velice mnoho; můj zájezd k němu souvisel do jisté míry s mým dřívějším pobytem v Rusku, kde měl Ehrenfest oddané přátele.”
V. Trkal

Langewin's behandeling v. h. paramagnetism
1) Barometrische hoogteformule
$$f(x, y, z, u, v, w) = \frac{N \cdot e^{-\frac{1}{2}(u^2+v^2+w^2) - \frac{mgz}{rT}}}{m^3 \int_0^a dx \int_0^b dy \int_0^c dz \iiint du dv dw e^{-\frac{1}{2}(u^2+v^2+w^2)}}$$
$$F(xyz) = \frac{N \cdot e^{-\frac{mgz}{rT}} \iiint m^3 du dv dw e^{-\frac{1}{2}(u^2+v^2+w^2)}}{m^3 \int_0^a dx \int_0^b dy \int_0^c dz \iiint \dots}$$
$$= N \cdot c \left(\frac{g}{rT}, a, b, c \right) e^{-\frac{mgz}{rT}}$$

Screken eens de liggings
v. h. Zwaartepunt.

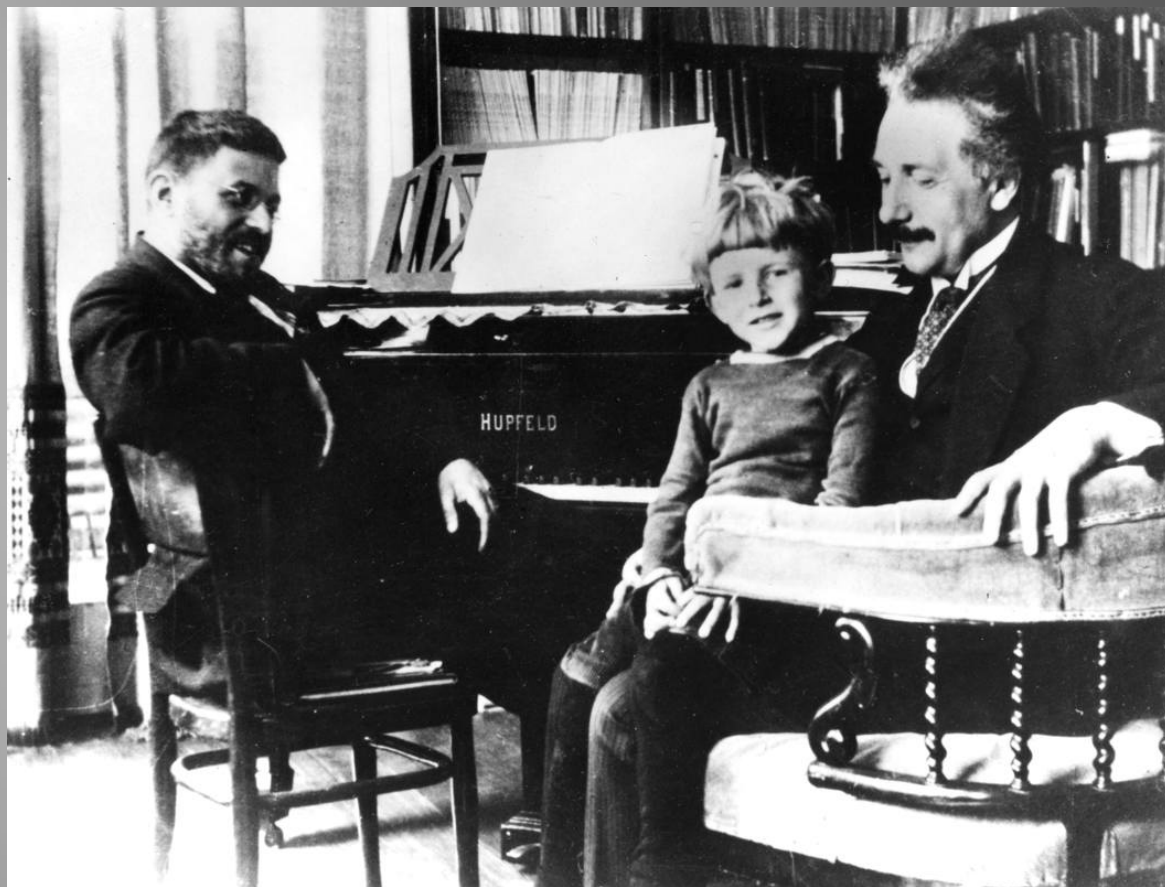
Návštěvy Alberta Einsteina v Leidenu

↑ A. Einstein, P. Ehrenfest, P. Langevin, H. Kamerlingh-Onnes a P. Weiss v Leidenu.

Ehrenfest a Einsteinem s Ehrenfestovým synem během muzicírování v Leidenu 1921.

[AIP Emilio Segre Visual Archives] →

„Měl jsem to štěstí, že jsem mohl poslouchat Einsteinovy přednášky v Holandsku na universitě v Leidenu r. 1920, které tam Einstein občas konal jako hostující profesor leidenské university. Jeho způsob výkladu byl vždy prostý a jasný, i když obsah přednášky nebyl právě snadný. Tím jsem byl odškodněn za to, že mi nebylo možno poslouchati Einsteina na universitě v Praze v letech 1911 - 1912. Ba co více, v Leidenu jsem měl vzácnou příležitost k osobnímu styku s Einsteinem na procházkách po jeho přednášce nebo v domě prof. Ehrenfesta, jehož byl Einstein hostem za svého pobytu v Leidenu. Tam jsem také slyšel Einsteina hrát na housle Bachovy skladby za Ehrenfestova klavírního doprovodu. Vždy jsem se obdivoval Einsteinově skromnosti, jednoduchosti a klidu, s nímž sděloval své myšlenky ať v posluchárně, ať v soukromém rozhovoru nebo diskusi.“

Viktor Trkal

Spolupráce Trkala s Ehrenfestem

KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
TE AMSTERDAM.

Deduction of the dissociation-equilibrium
from the theory of quanta and a calcula-
tion of the chemical constant based on this

BY

P. EHRENFEST and V. TRKAL.

Reprinted from: Proceedings Vol. XXIII. N°

Roku 1920 publikoval Trkal s Ehrenfestem společnou práci a pokusil se získat francouzské stipendium na prodloužení pobytu. Bohužel neuspěl. Nicméně si dále s Ehrenfestem dopisoval a zařídil jeho přednáškový pobyt v Praze roku 1922.

LEGATION
DE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCOSLOVAQUE
A LA HAYE

Č.j.610/20/A.

Par

Dr. Viktor Trkal,

LEIDEN

Vyslanectví Č.S.R. v Haagu zasílá Vám tím-
to spolu s přílohami žádost, kterou jste svého času pro-
střednictvím zdejšího vyslanectví podal k Ministerstvu
Školství a Národní Osvěty o učlení jednoho z francouz-
ských studijních stipendií a kteráž nyní vyslanectví by-
la vrácena se žádostí o doručení její Vám a sdělení, že
žádané stipendium bylo jinak zadáno.

Spolu vyslanectví s Vámi sděluje, že sou-
časně poštovní poukázkou Vám zasílá obvyklý otnos 100.-
hol.zl. za překladatelské práce, Vámi v době od 15.břez-
na do 15.dubna t.r. pto vyslanectví vykonané. Příjem jich
nám laskavě stvrďte.

V Haagu, dne 2./5.1920.

Přílohy

*La vyložené
J. J. Lorentz*

Č.j.3489 B - bezplatně O P I S .
Opis, dle originálu shledán -----
správným. -----
v HAAGU, dne 18 března 1920.

Versylovan

A la demande de M.V.TRKAL, étudiant à l'Université de
LEYDE, je soussigné certifie volontiers que M.V.Trkal étudie assi-
dûment les questions de la physique théorique moderne, la théorie
des quanta et de lignes spectrales, en particulier; qu'il suit ré-
gulièrment le cours du professeur H.A.LORENTZ aussi que les miens
assiste aux colloquia de physique où l'on fait des communications
sur les questions d'actualité.

Je certifie en outre que j'ai déjà communiqué un Mémoire
" Sur la constante entropique, par Mr.P.EHRENFEST et Mr.V.TRKAL "
à l'Académie des Sciences d'AMSTERDAM.

Je considère qu'un séjour plus prolongé à l'étranger se-
rait pour lui d'une grande utilité .

Leyde, 15 Mars 1920.

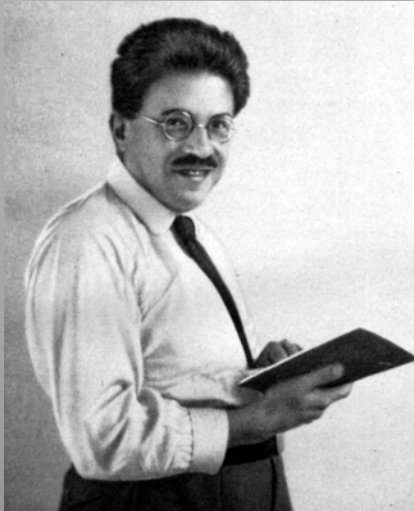
P/ EHRENFEST ,
Professeur à l'Université
de Leyde .

↑ Titulní stránka společné
práce Ehrenfesta a Trkala.

Doporučení prof. Ehrenfesta
pro Trkalovu žádost o
stipendium. →

Oznámení čs. velvyslanectví
o neudělení stipendia.

Korespondence Ehrenfest - Trkal

Ukázka z korespondence:
Ehrenfestův korespondenční lístek
datovaný 4. 2. 1921.

4. II 1921 Wether Trkal! Durch Übersiedlung
 des Lesesimmers in das neue
 Gebäude war ich verhindert Ihnen
 früher zu antworten. Sie fragen
 nach dem Kongress. Er wird in
Utrecht stattfinden. Ich glaube
 am 30, 31 III, 1, 2 IV (vielleicht nur
 an den letzten 3 Tagen) - Es kostet
 die Theilnahme ^{3 oder} 6 Gulden (nämlich
 man ist Mitglied mindestens
 für 2 Jahre glaube ich) - Vor dem
 Congress dürfte ich in Seiden
 sein aber nach dem Congress
 soll ich nach Brüssel gehen - ich
 denke 3-10 April. Danach kommt
 Einstein für ein paar Wochen
 aus Brüssel nach Seiden
 und wird diesmal Vorlesungen
 halten (Nicht über Relativität) -
 Vielleicht ist dann auch Bohr
 ein paar Tage in Seiden. - Es
soll demnächst Roschdja-Stwensky
 und Joffe kommen (wäre wertvoll
 sie von Woche zu Woche) ob sie

Návrat do Prahy

J. F. LANGHANS
PRAHA

Po návratu z Leidenu se dr. Trkal habilitoval 31. 1. 1921 na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v oboru "theoretická fyzika". Mimořádným profesorem téhož oboru byl jmenován 29. 12. 1922 a řádným profesorem 23. 2. 1929.

Osazenstvo obou budov u Karlova ve 20. letech 20. století (fotografováno v zahradě za Fyzikálním ústavem): Zleva stojí V. Trkal, A. Žáček, F. Závíška, V. Dolejšek, J. Heyrovský, V. Jarník, V. Posejpal (v 2. řadě) a další.

Společenský život vědecké komunity

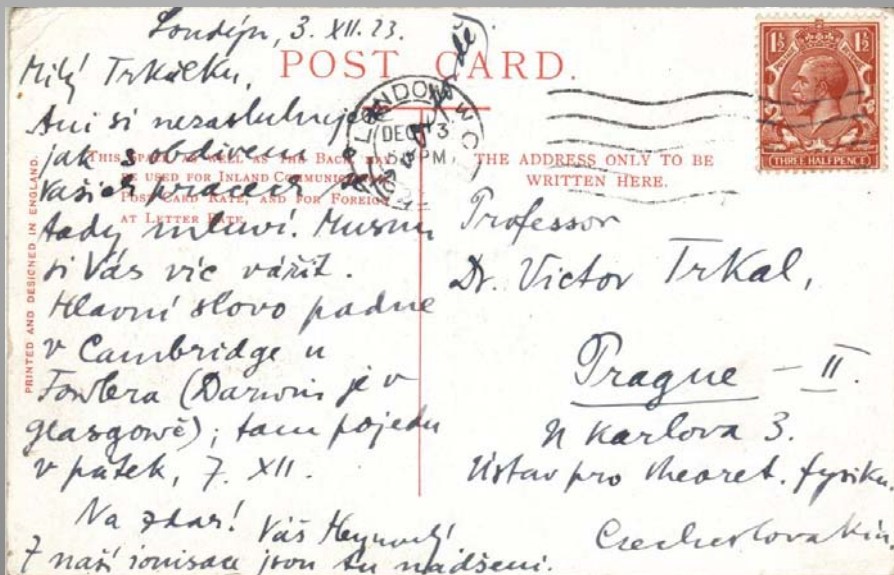
Profesoři na výletě:

Přední řada zleva: V. Láska, K. Petr, B. Bydžovský,
F. Závíška; zadní řada zleva: K. Teige, V. Trkal, V.
Jarník a V. Posejpal.

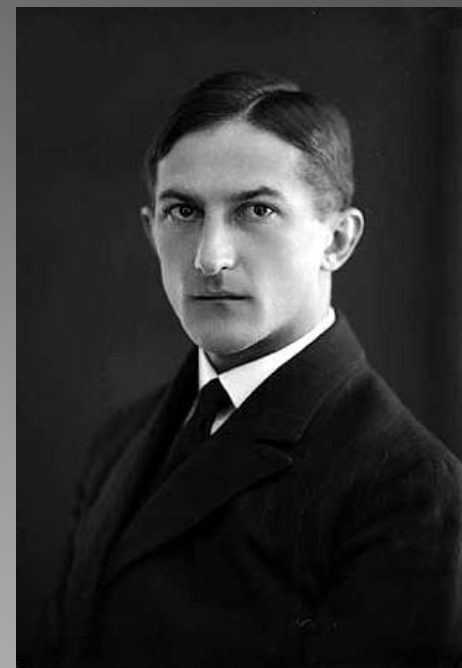

Lyžařský výlet. V. Trkal stojí
čtvrtý zprava.

Spolupráce s J. Heyrovským

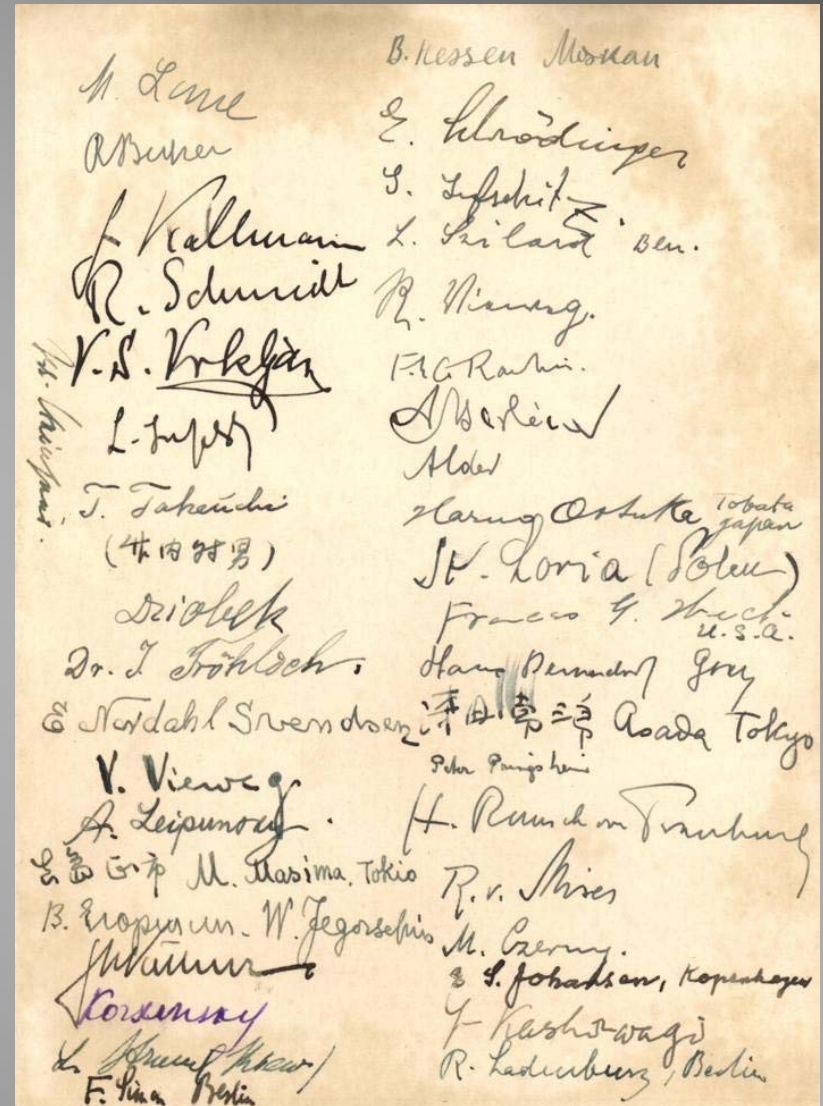
Pohlednice z cesty J. Heyrovského do Anglie datované 3. a 7. 12. 1923. Podepsán je též M. Shikata.

Jaroslav Heyrovský (1890-1967) v r. 1924

Kurs teoretické fyziky v Berlíně

Snímek účastníků "Prázdninového kursu teoretické fyziky pro cizince", pořádaného berlínskou univerzitou 2. – 21. 7. 1928, na výletu po Sprévě (prof. Trkal sedí zhruba uprostřed). Na rubu můžeme nalézt podpis Schrödingera, Laueho, Lifschitze a dalších známých fyziků.

Rodinný život

Roku 1927 se V.Trkal oženil s RNDr. Marií Bašteckou, která působila jako středoškolská profesorka.

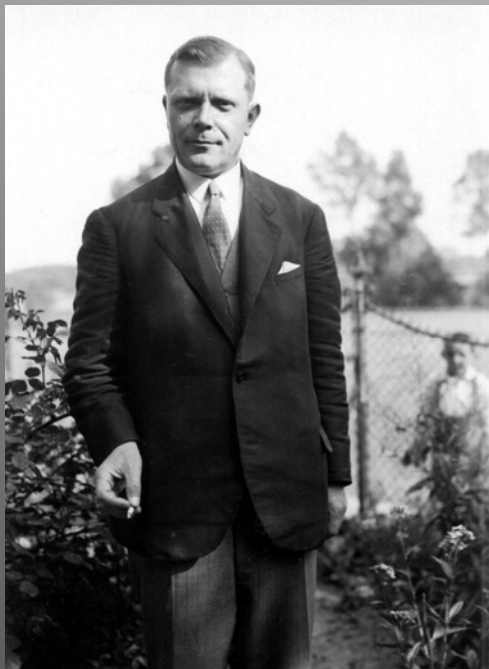
Jediný potomek manželů Trkalových, syn Viktor, se narodil roku 1929.

Rodiče a manželka V. Trkala s malým Viktorem.

Pedagogická a organizační práce

V meziválečném období publikoval V. Trkal řadu prací především z oboru kvantové mechaniky. Mnoho času věnoval pedagogické i organizační práci. V letech 1920-29 vyučoval vedle Univerzity Karlovy také na Vysoké škole obchodní v Praze. Stal se členem (a později tajemníkem) České akademie věd a umění i Královské české společnosti nauk. Byl jmenován členem a později předsedou Zkušební komise pro učitelství na školách středních.

REKTORÁT
KARLOVY UNIVERZITY
V PRAZE.

Čís. 2238.
Sen. 1928/29.

V Praze dne 26. března 1929.

Pana

Dru Viktoru Trkalovi,
řádnému profesoru přírodovědecké fakulty
v Praze.

Dovoluji si Vám zaslati dekret o jmenování
řádným profesorem, k němuž Vám blahopřeji.

REKTORÁT KARLOVY UNIVERZITY V PRAZE.

rektor.
vrchní rektorátní rada.

Ministerstvo školství a národní osvěty. OPIS
V Praze dne 18. října 1929.
Č.j.: 70.210-IV-29.
Věc: Praha, Karlova universita, fakulta přírodovědecká, návrh na zřízení prosemináře theoreticko-fyzikálního.
Odpověď k čís. 4060 ze dne 21. května 1929.

Děkanství přírodovědecké fakulty Karlovy university
V. P. I. a. z. s.

Se zřením k tamním shora cit. zprávě svoluje ministerstvo školství a národní osvěty, aby na přírodovědecké fakultě Karlovy university zřízen byl proseminář theoreticko-fyzikální v rozsahu dvou týdenních hodin semestrálních, a pověřuje jeho vedením mimořádného profesora Dra Viktora Trkalovi.

Návrh na odměnu za vedení tohoto prosemináře budiž pojat do souborného návrhu odměn, jaký za vedení seminářů a proseminářů bývá předkládán ministerstvu školství a národní osvěty tamním děkanství ku konci každého semestru.

Ministerstvo školství a národní osvěty žádá, aby mu byl ke schválení zaslán návrh stanov nově zřizovaného prosemináře.

Za ministra: Hofmann, v. a.
(podpis nečitelný.)

Razítko: Přírodovědecká fakulta university Karlovy v Praze
Došlo 31.X.1929
Čís. 651

Opisem prof. Trkalovi a Závěškoví.

Posejpal, v. a.
(podpis nečitelný)
děkan.

Opis tento souhlasí doslovně s prvopisem-
ným opisem o. Karlovy, opatřeným
kolmekem za K.

Soudní kancelář okresního soudu
pro vnitřní Prahu (I, II, V. a VI.)
Praze, dne 2. VII. 1929.

↑ Oznámení Ministerstva školství a národní osvěty o zřízení "prosemináře theoreticko-fyzikálního" a pověření prof. V. Trkala jeho vedením z r. 1929.

← Zaslání dekretu o jmenování řádným profesorem z rektorátu UK r. 1929.

ÚSTAV A SEMINÁŘ PRO TEORETICKOU FYSIKU KARLOVY UNIVERZITY
PRAHA II., U KARLOVA 3

Vztah teoretika k experimentu

Hlavní moje námítky se týkají nejdůležitějšího bodu, t.j. bodu 1/samostatné oddělení. Prof. Závíška velmi rozšířil a zvelebil knihovnu svého ústavu a zřídil v něm čítárnu, jež přináší veliký užitek. Těžiště ústavu přenesl téměř výhradně na tuto knihovnu a čítárnu. V komisi pak zastával stanovisko, že ústav pro teoretickou fyziku by měl být vlastně jen seminářem. Naproti tomu předchůdce prof. Závíšky prof. Kolářek měl při zřizování ústavu, který ovšem tehda měl chudou knihovnu, na mysli také ještě jinou jeho funkci, totiž experimentální. Tuto stránku chce dnes prof. Závíška přenechat úplně fyzikům experimentálním. Fyzikové experimentální jsou proti teoretikům ve značné výhodě. Teoreticky pracovat mohou a také pracují, jak se jim zlíbí, neboť pomůcky k tomu mají většinou sami ve svých ústavech: knihy a časopisy. Fyzikovi teoretickému při tomto výkladu, že se smí držeti pouze knih, scházejí jakékoli pomůcky k tomu, aby si mohl nějaký teoretický výsledek sám přezkoušet experimentálně. Nelze popírat, že k tomuto zkoušení jest ústav zařízen nejen vhodné, nýbrž často nezbytné.

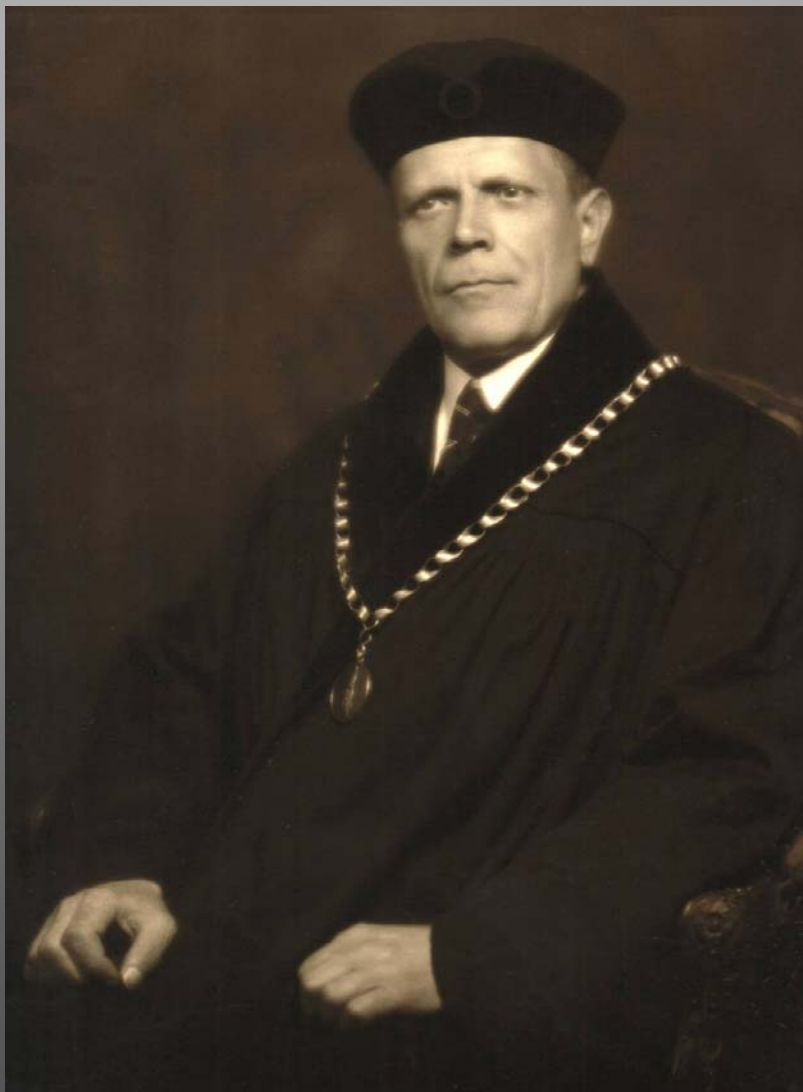
Co se týče mé záležitosti, tu jsme si rozdělili látku přednášek na návrh prof. Závíšky tak, že na mě připadly mimo jiné též přednášky z t.zv. kvantové fyziky. Tam přednáším teoreticky také o spektrálních zákonitostech, Zeemanově zjevu, Starkově zjevu, Ramanově zjevu, avšak nikdy posluchač za svých studií ve skutečnosti těchto zjevů nevidí a příslušná měření jich nekoná, neboť není k tomu u nás příležitosti. Bylo by jen v zájmu věci, kdybych se mohl nejen sám zabývat i pokusně takovými věcmi, nýbrž i posluchačům, aspoň některým aspoň něco z toho ukázat. A není vyloučeno, že by po opakování pokusů a měření již jinde dělaných mohla být provedena později i měření nová. Jinými slovy chtěl jsem v jisté obměně následovat v záměrech, které měl prof. Kolářek. Tedy já naprosto nechci, aby zanikl jeden ústav, nýbrž naopak aby vznikl druhý jako doplněk prvního.

Velmi zajímavou výpovědí o blízkém vztahu teoretika Trkala k experimentu je tento úryvek z dopisu z 16. 6. 1933, ve kterém prof. Trkal žádal o různá zlepšení svého postavení: zřízení samostatného oddělení, přidělení asistenta, snížení učebního úvazku atd. [Archiv UK]

Děkanská a proděkanská funkce

Pro akademický rok 1937/38 byl prof. V. Trkal zvolen děkanem a následující období působil jako proděkan Přírodovědecké fakulty UK.

DĚKAN
PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KARLOVY V PRAZE

V Praze dne 23. září 1938.

Slavnému

profesorskému sboru
přírodovědecké fakulty university Karlovy

v P r a z e .

V den, kdy odevzdávám úřad děkanský svému nástupci spect. prof. Křepelkovi, pokládám za milou svou povinnost poděkovati slavnému profesorskému sboru za laskavou pozornost, kterou mi projevil blahopřáním k mé padesátce, a vyjádřiti svůj upřímný dík za všechnu podporu, které se mi dostalo od profesorského sboru v tak hojné míře při vykonávání děkanského úřadu v tak pohnutých dobách.

Kéž naší vlasti, našemu státu a národu vzejde lepší budoucnost!

S kolegiálním pozdravem
celé fakultě

Čteno ve sboru

24. XI. 1938

dne.....

V. Trkal,
d ě k a n .

Poděkování prof. Trkala profesorskému sboru u příležitosti ukončení děkanského úřadu v těžkém období září 1938. [Archiv Univerzity Karlovy v Praze]

Dočasným správcem Astronomického ústavu

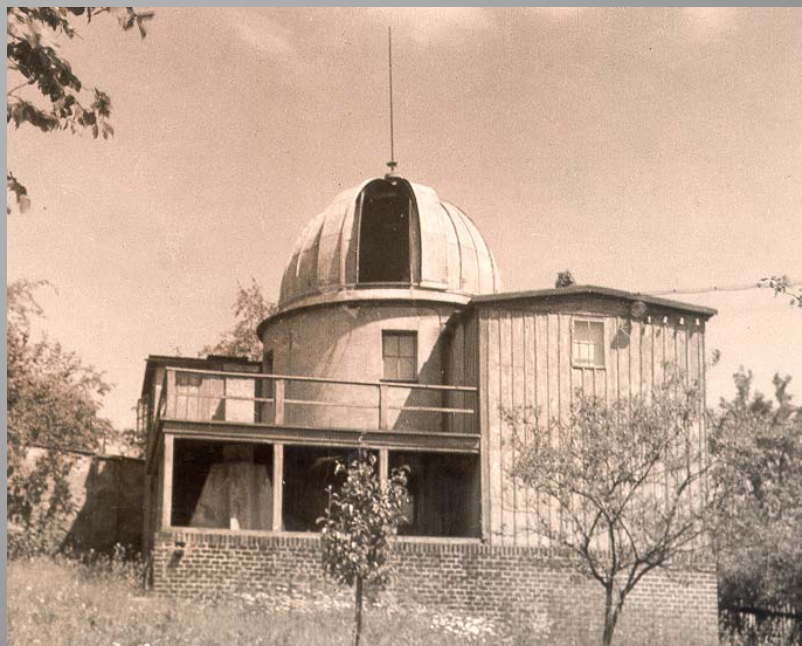

Vladimír Václav Heinrich (1884-1965) na fotografii z roku 1925.

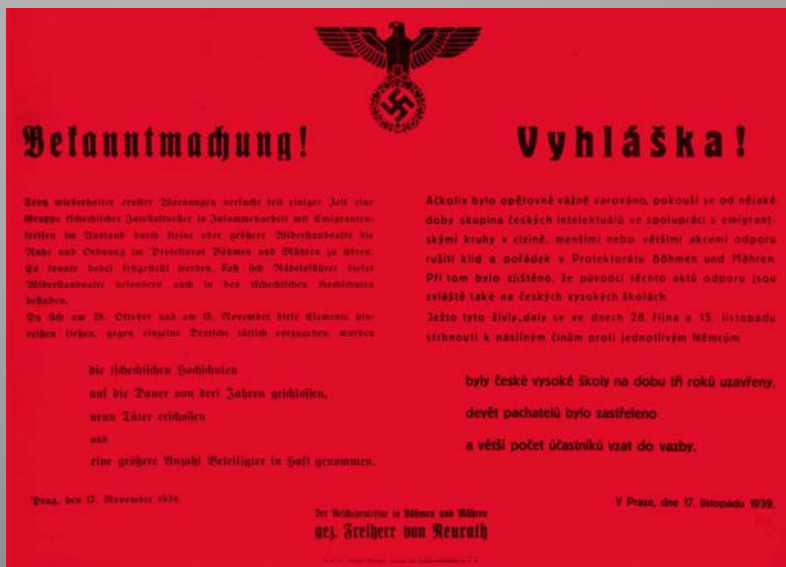
Prof. Trkal byl v letech 1936-1947 pověřen prozatímní správou Astronomického ústavu Univerzity Karlovy za odvolaného prof. V. Heinricha. Tento ústav byl (po téměř celé 20. století) umístěn v pronajaté vile ve Švédské ulici na Smíchově.

Astronomický ústav UK ve Švédské ulici na Smíchově a tamní refraktor ze 30. let [Archiv M. Šolce]

Období protektorátu

Bekanntmachung! **Vyhláška!**

Es ist nachstehend der Reichsaussenminister seit einiger Zeit über die Gruppe tschechischer Hochschulen in Zusammenhang mit dem Reichsaussenminister in Beziehung gesetzt worden, dass eine größere Zahl von Hochschulen in Tschechien und Mähren auf die Dauer von drei Jahren geschlossen, deren Leiter entlassen und eine größere Anzahl Beteiligten in Haft genommen werden.

Ačkoliv bylo opětovně vzhledem varováno, pokouší se od odhláské doby skupina českých intelektuálů ve spolupráci s emigrantskými kruhy v cizině, menšími nebo většími akcemi odporu rušit klid a pořádek v Protektorátu Böhmen und Mähren. Při tom bylo zjištěno, že původci těchto aktů odporu jsou zvláště také na českých vysokých školách.

Ježto tyto činy, daly se ve dnech 28. října a 15. listopadu strhnouti k násilným činům proti jednotlivým Němcům.

Die tschechischen Hochschulen auf die Dauer von drei Jahren geschlossen, deren Leiter entlassen und eine größere Anzahl Beteiligten in Haft genommen.

byly české vysoké školy na dobu tří roků uzavřeny, devět pachatelů bylo zastřeleno a větší počet účastníků vzat do vazby.

Prag, den 17. November 1939. V Praze, dne 17. listopadu 1939.

Der Reichsaussenminister in Böhmen und Mähren
gez. Freiherr von Neurath

Vyhláška u zavření českých vysokých škol. [Archiv UK]

Po uzavření vysokých škol 17. listopadu 1939 byl prof. V. Trkal převeden na tzv. *dovolenou s čekatelným*. Naštěstí mohl jistou činnost vyvíjet v Astronomickém ústavu UK, jehož byl prozatímním ředitelem, a který byl umístěn v pronajaté vile a Smíchově a nebyl zabrán německou správou.

V roce 1942 byl zvolen vysokým činovníkem – *třídním tajemníkem* - České akademie věd a umění a blízce spolupracoval s prezidentem akademie prof. Šustou.

ČESKÁ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ

V Praze dne 9. listopadu 1942.

Č.j. 1360 1942.

Odpověď na čís.

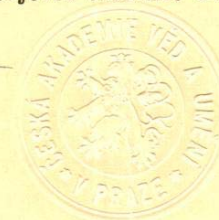
Věc:

Slovutný pane profesore,

podepsané presidium klade si za čest oznámiti, že družná třída České akademie věd a umění zvolila Vás třídním tajemníkem na tříleté funkční období 1942 - 1944.

S projevem dokonalé úcty

Trkal
president

V. Trkal
za gener. tajemníka

Slovutný pán,
pan prof. dr. Viktor T r k a l ,
Praha XVI., Hořejší nábř. 11.

Dekret o zvolení třídním tajemníkem České akademie věd a umění.

Poválečná činnost

Poznámky k mému chování za německé okupace.

I) Odmítl jsem nabídku něm. prof. dr. B. Guddera, jež mi v příležitosti mého - zcela nezakonného - přeláčení na dovolenou z čekatelství nabízel výhodné umístění, jež mělo mít hmotné postavení podstatně zlepšiti. Nabídka mi byla učiněna bez svědků při zabírání fyzikálního ústavu naší univerzity.

II) Odmítl jsem ve funkci zástupce generálního tajemníka České akademie věd a umění spolupodepsati za Akademii diplom řádného členství Akademii pro býv. „státního presidenta“ dr. Emila Hácha i diplom mimořádného členství Akademii pro býv. „předsedu vlády“ t. z. Protoktoráta dr. Jaroslava Kratochvíla. - Svědek: Blahoslav Šeplavský, předsídající ředitel, Česká Akademie věd a umění.

III) Odepřel jsem ve funkci generálního tajemníka České akademie věd a umění spolupodepsati za Akademii adresu býv. „státního presidenta“ dr. E. Háchovi k patřnému výročí zřízení „Protoktorátu“. - Svědek: Blahoslav Šeplavský, předsídající ředitel, Česká akademie věd a umění. - Příslušný list adresy, kde měl býti též můj podpis (ale kde ovšem nebyl), byl v té době veřejně promítán v biografích.

V. Trkal

↑ Prohlášení prof. Trkala o jeho chování za protektorátu.

Dokumenty o převzetí správy Astronomického ústavu, Ústavu teoretické fyziky a Fyzikálního ústavu německé univerzity. →

Po skončení války byl prof. V. Trkal, jako bezúhonný a schopný organizátor, zahrnut náročnými funkcemi. Byl pověřen vedením Ústavu teoretické fyziky místo prof. F. Závíšky (který zahynul koncem války na pochodu smrti), pověřen správou Fyzikálního ústavu bývalé německé univerzity a jmenován generálním tajemníkem České akademie věd a umění.

DĚKANSTVÍ PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

ALBERTOVA VĚŽ, TELEFON 233303

Čís. j. 1362/45.
Při odpovědi buďte toto číslo jednací uvedeno

V PRAZE, dne 28. srpna 1945.

Vše Pověření zatímní správou ústavu pro teor. fyziku býv. německé univerzity.

Odpověď k čís. _____ ze dne _____

Přílohy:

Spect. panu
univ. prof. Dr. Viktoru Trkalovi

v P r a z e .

LOVY V PRAZE

ne 28. srpna 1945.

Ministerstvo školství a osvěty vyhovělo výnosem ze dne 30. července 1945, č. j. A-57.953/45-V/3 usnesení profesorského sboru zdářejší fakulty ze dne 21. června 1945 a pověřilo Vás zatímní správou ústavu pro teoretickou fyziku býv. německé univerzity v budově v Praze II., Viničná ul.

O tom se Vám dává zpráva.

Trkal,
děkan.

Spect. panu
univ. prof. Dr. Viktoru Trkalovi

v P r a z e .

Ministerstvo školství a osvěty vyhovělo výnosem ze dne 30. července 1945, č. j. A-57.952/45-V/3 usnesení profesorského sboru zdejší fakulty ze dne 21. června t. r. a pověřilo Vás zatímní správou ústavu pro teoretickou fyziku za zesnulého prof. Dr. Františka Závíšku.

O tom se Vám dává zpráva.

Trkal,
děkan.

Profesorskému sboru
přírodovědecké fakulty univerzity Karlovy

v P r a z e .

Oznamuji, že jsem se ujal zatímní správy astronomického ústavu na přírodovědecké fakultě univerzity Karlovy, které mi byla svěřena za dob první republiky.

V Praze dne 16. června 1945.

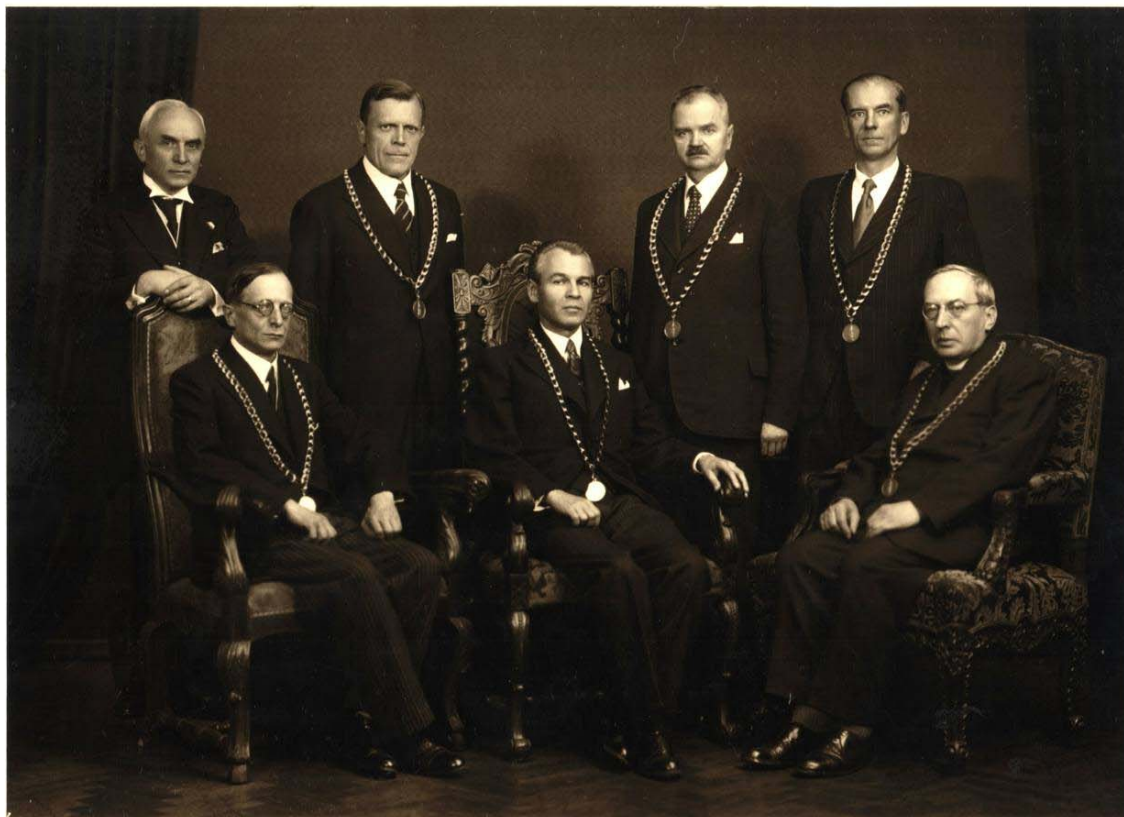
V. Trkal,
zat. správce astronomického ústavu.

Dodáno děkanství přírodovědecké fakulty
univerzity Karlovy dne 26. 6. 1945
č. jedn. 870

V Praze dne 19. VII. 1945.

Vzato na vědomí a schváleno
v sedění prof. sboru dne 21. VI. 1945.

Podruhé děkanem přírodovědecké fakulty

V červnu 1945 byl prof. Trkal podruhé jmenován děkanem Přírodovědecké fakulty UK.

čís. 402/45.

V Praze dne 16. června 1945.

Ministerstvu školství a osvěty

v P r a z e .

Prosím ministerstvo školství a osvěty, aby tlumočilo můj dík paní ministru školství a osvěty prof.dr Zď. Nejedlému za čest, kterou mi prokázal tím, že mě pověřil až na další opatření funkcí děkana přírodovědecké fakulty univerzity Karlovy.

Zároveň si dovoluji oznámiti, že jsem se hned po obdržení dekretu ujal funkce děkana fakulty.

J. F. Nejedlý

↑ Prof. Trkal s rektorem prof. MUDr. Bělehrádkem, kvestorem a ostatními děkany Univerzity Karlovy.

Poděkování ministru školství prof. Nejedlému za jmenování děkanem. →

Trkal
18. VI. 45

Dr. T. Trkal,
d ě k a n .

Podpora výzkumu atomové energie

Prošávám pana prezidenta,
dovoluji, prosím, abych Vám ^{provděním} připsal upřímné blahopřání k dosáhnutí
výšce svého ~~prvního~~ padesátého dne, kdy jste byl zvolen prezidentem
Československé republiky. Přeji Vám hodně zdraví a zaručím, abyste mohl
~~úspěšně pokračovat~~ úspěšně pokračovat v budovatelském díle a dočekat
se ještě mnoha dalších let.

Při posledním schůzení jste mi požádal, abych Vám ~~našim~~ ^{poslal} ~~poslal~~
skromou osobní přehledku v úvahu při poradách o ^{problémech} atomové energii.
Na řešení těchto problémů má eminentní zájem stát; a dříve, než
Vám jsou známy, ~~možná~~ ^{možná} by se tu o slovo hlásiti Česká
akademie věd. Státní radiologický ústav ~~je~~ ^{je} jako instituce, jejíž svou
významnou nebo spíše budoucí povahou stojí více blízko. Ani armáda
ani průmysl ani lékařství nemůže si těchto věcí neuvědomiti.

Poučkám-li zatím průmysl jako hudební budovatelský strom,
máme ^{jak} ~~hlavní~~ ^{ovšem} ~~hlavní~~ zástřešky, které by ~~byly~~ ^{mohly} ~~byly~~ při poradách
přinést poradě již zastoupeny. A vědní obory, jejichž se už
přímou dotyká, jsou na místě: fyzika teoretická a experimentální, a
chemie. Pro první počátek bylo by ^{snad} ~~dobře~~ ^{dobře} vhoditi se při této příležitosti
(ať se jedná o komisi iniciativní jako základ přípravného
výboru víceletného, jež by z této komise vznikl. Po této iniciativní
komisi podle oborů hledisek (instituce, vědní obory) by bylo lze
vstoupiti v úvahu těch sedm osob, které jsem rovněž uváděl na příloze-
ném listě. Vám ovšem není řečeno, že je to jediné možné řešení;
ale v našich poměrech, kdy není pracoviště nazbyt, je ~~celkem~~ ^{celkem} ~~snadno~~
obdobně vymyslet řešení podobné jiné. Doufám, že mi nebude vyklá-
dáno ~~žádná~~ ^{žádná} nevkusnost, že je tam uvedeno také moje jméno.

Na Vaše lastavě pozvání dovoluji si přiklíbit se poprositi o schůzení
po 10. lednu.

S pozdravem přejímám Vaše a štěstí celého našeho rodu, 1946
Vám, pane prezidentu, i milotivě paní chvilu a s přejáním ~~veliké~~ ^{veliké} ~~obdobnosti~~
přeje s přejáním ~~veliké~~ ^{veliké} ~~obdobnosti~~ ^{obdobnosti} ~~veliké~~ ^{veliké} ~~obdobnosti~~ ^{obdobnosti} Vám zula vždy

Iniciativní komise
pro porady o problémech
atomové energie.

- jak*
- 1 Zastupuje theor. fyziku: RNDr. Viktor Trkal, v. profesor univerzity Karlovy, Praha ~~III~~, ul. Karlovna 3, úst. úst. Čsl.
 - 2 Zastupuje exp. fyziku: RNDr. August Látka, v. profesor univerzity Karlovy, Praha ~~III~~, ul. Karlovna 5
 - RNDr. Václav Šebestka, v. docent univerzity Karlovy, Praha II, se Karlovna 5
 - 2 Zastupuje chemie: RNDr. Vlastimil A. Astala, ved. stál. ústavu radiologického, Praha II, Kolářova 18
RNDr. Jaromír Petráň, ~~konstruktivní~~ ^{konstruktivní} ~~stál.~~ ^{stál.} ~~úst.~~ ^{úst.}
 - 1 Zastupuje lékařství: MUDr. Jan Dostál, v. docent specializace v onkologii, Praha II, Vítěz. nemocnice.
^{platon} a patologické i terapie onk. vnitřní
 - 1 Zastupuje výstavbu: Ing. Frýdřich, ~~plukovník~~ ^{plukovník} ~~velitel~~ ^{velitel} ~~vědeckého ústavu~~ ^{vědeckého ústavu} ~~technického~~ ^{technického} v Praze.

Koncept dopisu prezidentu republiky E. Benešovi z konce roku 1945 o vytvoření "Iniciativní komise pro porady o problémech atomové energie".

"Profesor Trkal si byl vědom, že rozvoj nukleární fyziky nabyt během druhé světové války obrovských rozměrů ... vznikl "Přípravný výbor pro atomovou fyziku České akademie věd a umění", který Trkal vedl od června 1946 do listopadu 1952...
"Výboru" nepřál prezident Akademie profesor Nejedlý ... obával se totiž, že by organizační struktura navazující na "Výbor" mohla zkomplikovat přechod Akademie na novou formu po zrušení akademie sovětské."
M. Brdička

Rok 1948

MY REKTOR A AKADEMICKÝ SENÁT
UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE
známo činíme tímto listem, že v Praze, v hlavním městě
Československé republiky, ve dnech 6. až 10. dubna léta
tisícího devítistého čtyřicátého osmého budou uspořádány
slavnosti, kterými bude oslaveno dovršení šesti set let života
Karlových univerzity v Praze. Při nich bude vzpomínáno
nejen požehnaného skutku založení Karla IV., Otce vlasti,
potvrzeného zlatou bullou královskou ze dne 7. dubna léta
tisícího třicátého čtyřicátého osmého, nýbrž i všech osudů
v dlouhých staletích, dobrých i neblahých, kterými prošlo
toto vysoké učení, odvěké středisko českého úsilí duchov-
ního i mravního. Proto k těmto slavnostem především
s upřímností srdce zveme university a univerzitní koleje
vzdělaného světa, které stejně jsou nositelky světla Pravdy,
a prosíme jich, aby k těmto dnům do Prahy vyslaly své
zástupce, muže učené a ctihodné, kteří by jejich jménem
měli účast v našich projevech radosti i vděků a nadějí pro
doby budoucí ve štěstí našeho národa i jeho státu a veške-
rého lidstva. Dáno v Praze dne 1. listopadu léta tisícího devít-
stého čtyřicátého sedmého.

1348
1948

PRAHA-6-10-IV-1948-PRAGA

Úryvek blahopřání prof. V.
Jarníka k 60. narozeninám
V. Trkala v roce 1948. V
tomto pohnutém čase
slavila také Univerzita
Karlova, a to 600 let od
svého založení. [Archiv UK]

s tou Vaší šedesátkou bude pravda. Vaše činnost vědecká
i učitelská, Vaše funkce - a vždy to jsou skutečné pra-
covní funkce a nejenom tituly - ať už jde o Vaše vedoucí
funkce v Akademii a ve Zkušební komisi, ať o Vaši inicia-
tivní a energickou činnost děkanskou, či o přemnohé
funkce jiné - vše to potřebovalo k svému naplnění vskutku
vřehovatě onoho časového intervalu, který uplynul od
okamžiku, kdy jste se po první světové válce vrátil do
vlasti. Když už mluvím o Vaší činnosti vědecké a učitelské,
nemohu nezpomenouti dvojitého úkolu, který Vám připadl
po nešťastném skonu prof. Závíšky. Vím zcela pozitivně,
jak Vás Vaši posluchači mají rádi a jak si cení Vaše před-
nášky. A možná, že byste se podivil, kdybyte viděl, jak
Vás mají rádi a jak si Vás váží i ti, kteří se s Vámi
někdy střetli. Prosím, abyste mě také /až na to střetání/
započítal mezi mě, a abyste přijal mé upřímné přání zdraví,
spokojenosti a úspěchů do dalších četrtyřicetých desítek.

POŘAD OSLAV

600 LET KARLOVY UNIVERSITY

ve dnech 4.-10. dubna 1948

NEDĚLE 4. DUBNA 1948

17 hod. Koncert českého komorního orchestru. Dům umělců.

PONDĚLÍ 5. DUBNA 1948

- 7 hod. Nástup studentsva do dobrovolné brigády, práce na sletišti.
9 hod. Slavnostní bohoslužby:
církve římsko-katolická: katedrála sv. Víta na Hradě pražském,
církve českobratrská evangelická: u Salvatora Praha I, Salvatorská ul.,
církve československá: Husův Sbor,
církve pravoslavná: katedrál ní chrám sv. Cyrila a Metoděje Praha II, Resslova 9,
židovská obec náboženská: Staronová synagoga Praha V, Meislova 18
10 hod. Delepace akademického senátu a zástupci studentsva položí kovový věnec k sarkofágu
Karla IV. v královské hrobce na Hradě pražském.
10-30 hod. Slavnost akademické obce ve Vladislavském sále na Hradě pražském.
16 hod. Zahájení výstavy Národní a univerzitní knihovny Praha I, Klementinum. Zrcadlová síň.
17 hod. Zahájení univerzitní výstavy v Umělecko-průmyslovém museu, Praha I, Ulice 17. listopadu 4.

ÚTERÝ 6. DUBNA 1948

- 10 hod. Národní slavnost ve Vladislavském sále na Hradě pražském.
19-30 hod. »Umělců universita« D 48 Lidová sůta, Praha II, Na poříčí 26.

STŘEDA 7. DUBNA 1948

- 10 hod. Mezinárodní slavnost ve Vladislavském sále na Hradě pražském.
17 hod. První historické shromáždění pracujících rukou a ducha. Právnická fakulta Praha I,
Pařížská.
20 hod. Večer mezinárodní studentské vzájemnosti Praha II, Třída Jana Opletala 38, studentská
mensa.

ČTVRTEK 8. DUBNA 1948

- 10 hod. Promoce čestných doktorů v Karolinu Praha I, Ovocný trh.
19-30 hod. Slavnostní představení v operě Národního divadla: Bedřich Smetana »Prodaná nevěsta«.
20 hod. Film universitě »O ševci Matoušovi«, kino Sevastopol Praha II, Na příkopě.

PÁTEK 9. DUBNA 1948

- 9 hod. Slavnostní smuteční bohoslužby na paměť členů akademické obce University Karlovy,
obětí druhé světové války - všechny církve a náboženské obce konají bohoslužby v týchž
chrámech jako v pondělí 5. dubna.
10 hod. Vzpomínková slavnost akademické obce ve Vladislavském sále na Hradě pražském.
14 hod. Exkurse cizích hostů na Karlštejn.
15 hod. Položení věnců ke hrobu presidenta Osvoboditele v Láncch a na popravišti studentů
v Ruzyni - vyznamenání vysokoškolských účastníků druhého odboje.

SOBOTA 10. DUBNA 1948

- 10 hod. Exkurse cizích hostů do Kutné Hory.
17 hod. Karnevalový průvod studentsva Prahou.
19 hod. Studentský jarmark v Ungeltě (za Týnským chrámem).
Staré studentské zvyky a hry (Praha I, Ungelt).

Pro nedostatek místa slavnosti ve Vladislavském sále a v Karolinu jsou jen pro zvané.

Ocenění práce prof. Trkala

ADMINISTRACE

NADÁNÍ JOSEFA, MARIE
A ZDEŇKY HLÁVKOVÝCH

V PRAZE II.

Jungmannova tř. 14 — Telefon číslo 316-07

V Praze dne 16. února 1950.

Čís. N. S. - J/KV.

Velevdážený pane profesore.

Pokládáme si za čest sdělití Vám,
že Nadační správa nadání Josefa, Marie a Zdeňky
Hlávkových, ve schůzi své, konané dne 15. února 1950,
jednomyslně Vás zvolila, ve smyslu § 6. nadačního
statutu

do ž i v o t n í m č l e n e m

Nadační správy Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových a to na místo uprázdněné úmrtím pana prof. Dr Karla Petra.

Nadační správa s radostí uvítala tuto možnost, zajistiti si Vaši cennou spolupráci trvale a prosí Vás, velectěný pane profesore, abyste jako dosud i nadále s nadací pracoval a jí svojí účinnou podporu věnoval.

S projevem

dokonalé úcty:

Nadační správa
Nadání J. M. a Z. Hlávkových

Prof. B. Němec
J. Hlaváčková

Velevdážený pan
prof. Dr. Viktor T r k a l ,
generální tajemník Č. A. V. U.,
P r a h a .

KRÁLOVSKÁ
ČESKÁ SPOLEČNOST NAUK
PRAHA II, Lazarská 8
Telefon 275-78

PRAHA 16. ledna 1952.

Č. j.: 37/52

Prof. Dr. Viktor T r k a l ,
Praha.

SLOVUTNÝ PANE,

Královská česká společnost nauk, uznávajíc Vaše zásluhy o vědu,
zvolila Vás v dnešní schůzi svým členem

ř á d n ý m .

Pokládám si za čest Vám toto oznámiti s dodatkem, že diplom
Společnosti bude Vám dodán později.

ZA KRÁLOVSKOU ČESKOU SPOLEČNOST NAUK V PRAZE:

L. Hauptmann

hlavní tajemník

Problémy po únoru 1948

K čís. 131 729/50-III/4.

Vyplňte dvojmo.

Fakulta /vysoká škola/: Přírodovědecká fakulta university Karlovy.

Návrh na převod vysokoškolských profesorů
do nových příjmů:

Jméno a rok narození: PhDr Viktor Trkal, nar. 1888

Dosavadní hodnost: Řádný profesor

Dosavadní jmenovací obor: theoretická fyzika

Funkce k 1. dubnu 1950: ředitel ústavu pro theoretickou fyziku

k 1. říjnu 1950: " " " "

Osobní vlastnosti: Typický konzervativce, nedávavědělý k novým metodám práce, ke spolupracovníkům a studentům. Nemá porozumění a nechápe studijní reformu. Jeho stanovisko k malobavým úkolům pedagogickým i jiným je diktováno jeho individualistickými zájmy.

Pracovní výsledky: Nepublikoval od předválečné doby jedinou vědeckou práci. Dosud nevydal žádnou učební ani skripta pro reformu, rečníky, kterým přednáší, ať je to úkol velmi naléhavý. Proti jeho přednáškám jsou oprávněné námítky po stránce formální i obsahové.

Publikační činnost:

Odborných publikací 29/10 článků referací/
Překlad odb.práce A.E. Lorentz, Gravitace a světlo, 1920

Návrh pevného platu měsíčně Kčs /bez zářtele na funkci děkana, proděkana, rektora, prorektora/: 14.000.- Kčs

Provozuje soukromou praxi /Vyplní se pouze u profesorů-lékařů/:

Negativní hodnocení prof. Trkala, které se odrazilo ve výrazném snížení platu. [Archiv UK]

Námítky prof. V. Trkala proti platovému výměru. →

V Praze, 15. července 1952.

Soudruh
doc. Dr. František Kahuda,
odborový přednost MŠVU,
Praha.

Vážený soudruhu,

abys byl informován o příčině některých
nedostatků na katedře fyziky přírodovědecké fakulty Karlovy
university, zviděš v oblasti ideologické práce, zasílám Ti
správu vedení katedry fyziky o činnosti profesora Dr. Viktora
Trkala a jeho nejzávažnějších nedostatecích.
Současně Ti posílám s. rektoruvi, s. Klabkovi a s. tajemníkovi Dr.
Tesárovi.

Dr. Viktor Trkal,
profesor přírodovědecké fakulty
university Karlovy,
Praha XVI, Tučného 1.

Věc :
Námítky proti rozhodnutí
č.j. 9223/51 rektorátu university
Karlovy ze dne 7. XI. 1951 ve věci
pevného platu.

Fr. Kahuda
tj. děkan

17 VII 1952

V Praze 3. prosince 1951.

Rektorátu
university Karlovy
v Praze.

Dne 19. listopadu 1951 byl mi doručen přípis rektorátu university Karlovy č.j. 9223/51 ze dne 7. listopadu 1951. Podle něho byl mi vyměřen pevný plat ve výši 15000 Kčs měsíčně s účinností od 1. března 1951 a za dobu od 1. dubna 1950 do 28. února 1951 byl mi přiznán pevný plat ve výši 14000 Kčs měsíčně.

Podle poučení uvedeného na konci tohoto přípisu podávám proti citovanému rozhodnutí v zákonité lhůtě své námítky.

Tato nová úprava mi vyměřuje ryzí požitky nejméně o 2500 Kčs měsíčně menší než byl můj ryzí služební příjem před touto úpravou.

Vzhledem k tomu, že jsem byl docentem na státní universitě v Permi v SSSR, že jsem více než 37 let ve službách university Karlovy / z toho 29 let profesorem university Karlovy /, že jsem s úspěchem vzdělával sta a sta posluchače na universitě Karlově, že jsem vychoval tři docenty theoretické fyziky na universitě Karlově, že jsem po osvobození r. 1945 jako děkan fakulty přírodovědecké uvedl fakultu do bezvadného chodu, že jsem uvedl ústav pro theoretickou fyziku do vzorného pořádku a konečně že jsem řadu let přednášel až 19 hodin týdně, domnívám se, že mám nárok, aby mi byly sděleny důvody, proč je můj nový plat stanoven nižší částkou než některých mých kolegů mnohem a mnohem mladších nebo vědecky anebo pedagogicky méně činných.

Zároveň žádám, aby mi byl plat znovu upraven tak, aby můj nový ryzí plat aspoň neklesl pod úroveň mých ryzích požitků, které jsem měl v r. 1949.

Prof. V. Trkal

Učebnice mechaniky

Od roku 1953 pracoval prof. Trkal intenzívně na své učebnici Mechaniky. Jeho zdravotní stav se ovšem zhoršoval. Stihnul udělat korektury, avšak vydání knihy se již nedočkal.

← Zproštění povinnosti konat přednášky z důvodu práce na učebnici teoretické fyziky, podepsané děkanem MFF UK prof. Zachovalem. Ve skutečnosti byla tato akce motivována snahou zbavit se nepohodlného člověka [Archiv UK].

"Profesor Trkal, i když přistupoval k napsání této knihy pod určitým tlakem a nikoliv v nejlepší duševní pohodě, se "rozepsal" a snažil se do knihy uložit vše nejlepší ze svých vědomostí a bohatých zkušeností z tohoto oboru, včetně řady osobitých nápadů, které posluchači ocenili třeba až po létech."

M. Brdička

DĚKANÁT MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
II, KE KARLOVU 3 TELEFON 336-47, 336-48, 307-83

ÚSTAV A SEMINÁŘ PRO TEORETICKOU FYSIKU KARLOVY UNIVERZITY V PRAZE.		
Č. l. 753/44/53	Došlo dne 10. VII. 1953	V Praze dne 16.7.1953.
Při odpovědi uvězte toto jednot. čís.		
S. prof. Dr. Viktor Trkal,	PFH: Č. j. 263	
Ústav pro teoretickou fyziku.		
Na návrh katedry fyziky souhlasím (s výhradou dodatečného schválení MVS) s tím, aby ve studijním roce 1953/54 byly Vaše normální učební úvazky (až na speciální přednášku, o jejímž obsahu a hodinovém rozsahu se dohodnete s vedoucím katedry fyziky) nahrazeny prací na učebnici teoretické fyziky.		
Zároveň Vás žádám, abyste se dohodl s vedoucím katedry fyziky o tom, jakým způsobem by Vám mohla být v r. 1953/54 poskytnuta úleva též z Vašich organizačně-administrativních povinností.		
Tě jemně: <i>[Signature]</i> Pověřený děkan: <i>[Signature]</i>		
Prof. Dr. L. Zachovalovi na vědomí.		

velmi moderními. Příčinou toho byly ohledy k začátečníkovi, aby výklad byl, pokud možno, nejsrozumitelnější; jsem si přesto vědom toho, jak obtížné je blížiti se ideálu, který tak vtípně vyjádřil slavný matematik a filosof BLAISE PASCAL těmito slovy: „Nejlepší knihy jsou ty, o nichž čtenář myslí, že by je byl mohl sám napsati.“

Aby byla čtenáři usnadněna četba knihy, mnohé věci se v ní v různé podobě opakují. Ani na eleganci jsem nekladl váhu, pamětliv výroku, jež učinil geniální teoretik LUDWIG BOLZMANN: „Elegance je věci krejčího a obuvníka.“ Výběr látky jsem se snažil voliti tak, aby čtenář získal dobrou přípravu z klasické mechaniky pro další studium teoretické fyziky, zvláště theorie relativnosti a kvantové mechaniky.

Rukopis knihy důkladně pročtli, všechny počty zkontrolovali a svými kritickými připomínkami velmi přispěli k zlepšení textu jakož i k odstranění různých nedopatření jednak p. doc. Dr. M. BRDIČKA, vědecký redaktor tohoto spisu, jednak p. Dr. G. ČERNÁ, asistentka university Karlovy; oba mi obětavě pomáhali při čtení korektur. Za to vše vzdávám jim oběma vřelé díky. Obrázce pečlivě narysovala podle mých náčrtků p. Dr. S. KUBÁLKOVÁ, odb. asistentka university Karlovy, začez jí srdečně děkuji.

Nakladatelství ČSAV a tiskárna Prometheus (Pražské tiskárny, n. p., provozovna 05) vyhověly v mezích možnosti ochotně všem mým přáním pokud se týče typografické úpravy knihy; vzdávám jim za to upřímný dík.

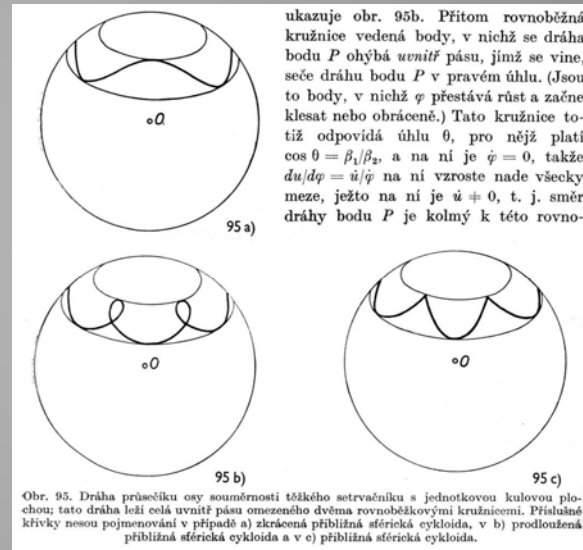
Jsem si dobře vědom toho, že můj spis není bez vady, a přijmu s povděkem každé upozornění na jakoukoli jeho závadu nebo nedokonalost.

V Praze, srpen 1956.

V. TRKAL

MECHANIKA HMOTNÝCH BODŮ A TUHÉHO TĚLESA

Dr. VIKTOR TRKAL

ukazuje obr. 95b. Přitom rovnoběžná kružnice vedená body, v nichž se dráha bodu P ohýbá uvnitř pásu, jímž se vine, seče dráhu bodu P v pravém úhlu. (Jsou to body, v nichž φ přestává růst a začne klesat nebo obráceně.) Tato kružnice totiž odpovídá úhlu θ , pro nějž platí $\cos \theta = \beta_1/\beta_2$, a na ní je $\dot{\varphi} = 0$, takže $du/d\varphi = \dot{u}/\dot{\varphi}$ na ní vzroste nade všechny meze, ježto na ní je $\dot{u} \neq 0$, t. j. směr dráhy bodu P je kolmý k této rovno-

Obr. 95. Dráha průsečků osy souměrnosti těžkého setrvačnicku s jednotkovou kulovou plochou; tato dráha leží celá uvnitř pásu omezeného dvěma rovnoběžkovými kružnicemi. Příslušné křivky nesou pojmenování v případě a) zkrácená přibližná sférická cykloida, v b) prodloužená přibližná sférická cykloida a v c) přibližná sférická cykloida.

Úryvek z předmluvy Trkalovy učebnice.

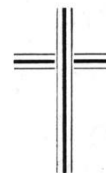
Ukázka z učebnice.

Odchod profesora Trkala

" ... nevšedním pochopením a úsilím K. Wicka, ředitele knihtiskárny Prométheus, se dostalo do rukou profesora Trkala aspoň několik archů signálního výtisku jeho knihy Mechanika hmotných bodů a tuhého tělesa, z čehož měl profesor Trkal velkou radost. Zřejmě i v jeho mysli bylo vyjití této knihy spojeno s představou cílové pásky nerovného závodu se smrtí, který již přes rok vyčerpával všechny jeho tělesné síly a jistě i většinu sil duševních. Jeho duch se však nechtěl vzdát a tak leže v posteli pracoval na korekturách sloupců i stránek, na rejstříku a pod. a lze říci, že i v tomto závodě čestně obstál a že prakticky cílová páska byla jím protržena. " M. Brdička

" Třeba že „kudy Bohr kráčí, tam kvetou růže“, jak se vyjádřil v jedné ze svých pražských přednášek Ehrenfest, přec jen úporný „boj náš na frontě proti Neznámu“ (rčení Lorentzovo) ve fyzice není dobojován. Theorie se rodí, kvetou, stárnou a zmírají, ustupují novým a novým teoriím a problémy stojí tu stále s němou tváří Sfingy. Kdo, kdy a jak je rozřeší? "

V. Trkal

Hluboce zarmoucení oznamujeme všem přátelům a známým, že nás navždy opustil vroucně milovaný manžel, otec, bratr, švagr a strýc, pan

PhDr. VIKTOR TRKAL

profesor Karlovy university.

Zemřel tiše po dlouhém a těžkém utrpení dne 3. září 1956 ve věku 68 let.

Celý svůj život zasvětil lásce a práci pro rodinu, vědu a vlast.

Pohřeb žehem se koná v pátek dne 7. září 1956 v 10,30 hod. v krematoriu hlavního města Prahy v Praze XII.

V Praze XVI, dne 3. září 1956.
Jindřicha Plachty 1.

RNDr Marie Trkalová,
manželka.

Prof. Bohuslava Janovská,
sestra.

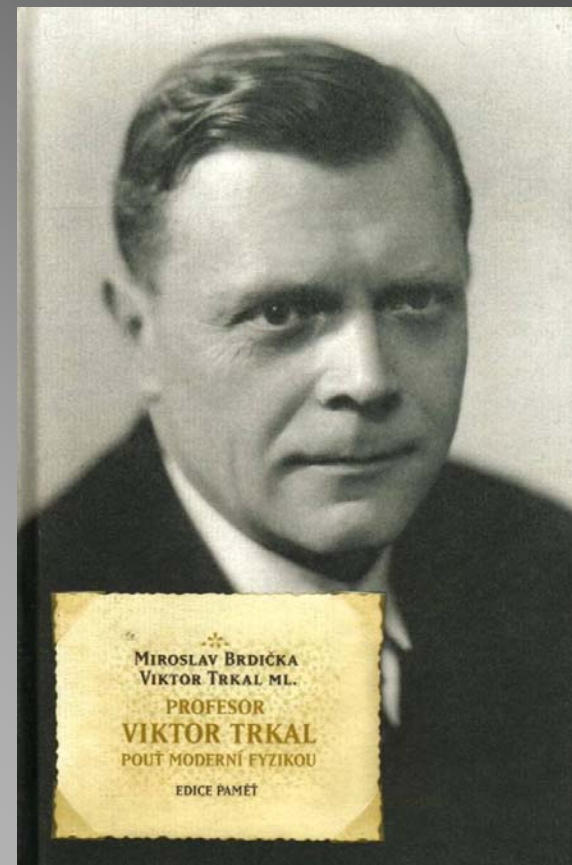
RNDr Viktor Trkal,
syn.

Miroslava Trkalová,
snacha.

Pocta dílu profesora Trkala

Padesáté výročí úmrtí profesora Viktora Trkala připomenuli prof. Miroslav Brdička a dr. Viktor Trkal ml. knihou "*Profesor Viktor Trkal, pouť moderní fyzikou*", kterou vydalo nakladatelství Academia.

Dále vznikla iniciativa pojmenovat posluchárnu M2 v budově MFF UK v ulici Ke Karlovu 3, kde prof. Trkal působil, jeho jménem. Konkrétní kroky k tomuto začaly po návštěvě obou autorů knihy na katedře chemické fyziky a optiky v září 2007. Bohužel to byla i poslední návštěva prof. Brdičky, který koncem roku zemřel. Inaugurace posluchárny Viktora Trkala proběhne 30. září 2008 a k této příležitosti byl vydán tento disk.

← Prof. M. Brdička (vpravo) a Dr. V. Trkal ml. při návštěvě MFF UK 17. září 2007.

Soubor obrazů připravil Jan Valenta. Se sběrem materiálů pomohli: V. Trkal ml., A. Fučíková, E. Těšínská, V. Kapsa, M. Rotter a M. Šolc. Použité dokumenty jsou, pokud není uvedeno jinak, z archívu V. Trkala ml.